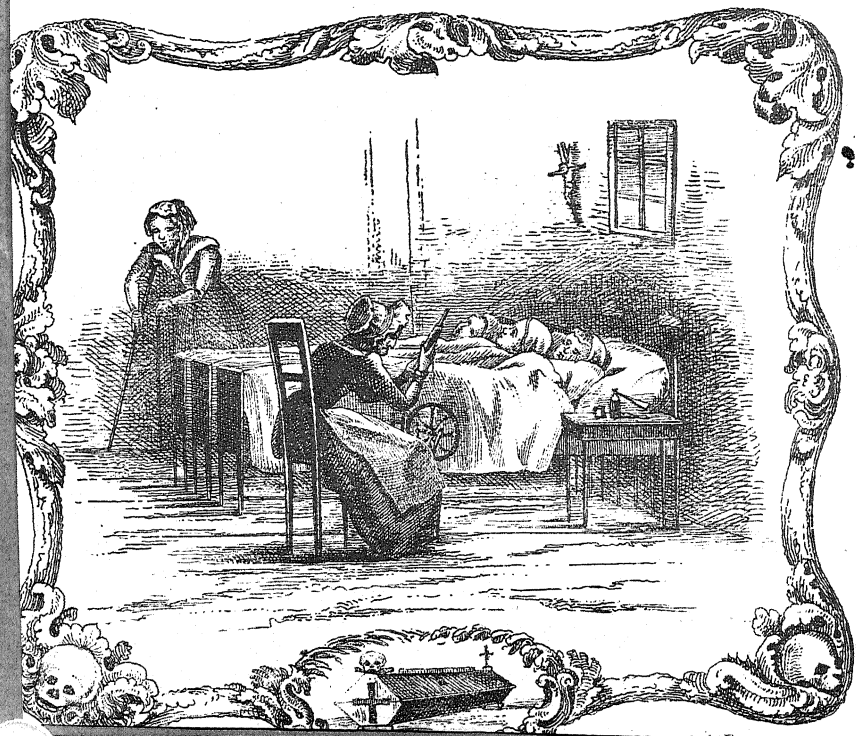

A1
UTAZÁSI VÁZLATOK

OLASZORSZÁGRÓL.

Missy Katherine

UTAZÁSI VÁZLATOK

OLASZORSZÁGRÓL.

IRTA

AZ ABAUJ VÁRMEGYEI KISDEDŐVŐ-INTÉZET ÉS
KÓRHÁZ JAVÁRA

**BÁRÓ VÉCSEY ANNA,
GRÓF CSÁKY ANTALNÉ.**

P E S T E N.

GEIBEL KÁROLY BIZOTMÁNYA.

1843.

133788

120/1930

Számtalan könyv jelenik meg minden belbecs és magasabb cél nélkül, s tölti el könyvkereskedéseinket : miért ne szaporíthatná azok számát még egy szinte illy magasabb becs nélküli könyvecske is. — Ezen irodalmi csekélységnek már a címe is megfejtí előtted szíves olvasó, hogy e könyv jövedelme a gyámtalan gyermekek és búterhelt öregek javára van szánva. Én a szegényekért irok! a' csekély

tehetség igen jól illik a' szükölködökhöz; e cél meg fog szelidíteni, s ez alkalommal, hogy jót tehess, olvasnod kell a szegényekért, s ne végy nagyon szigorú birálatod alá. Ezeket előszóul! kérem az engedékeny olvasót, hogy minden utószótól megkiméljen.

Az ember 18 vagy 50 éves korában ne utazzék. Első esetben fiatalok vagyunk a művészet és szép természet iránt kellő érzelemmel viseltetni, csak egyet ismerünk: a szerelmet, csak egy tájék tetszik, hol a szeretett tartozkodik, lenne az bár a Kecskeméti puszta. Csak szivünk van, fejünk nincs, szeretjük az élő és mozgó természetet, de műérzékünk hiányzik. Ötven évvel megszűnt a szív szerelemért dobogni; csendesebbek lettünk; egészen fej lesz az ember, tudniillik ha már ez előtt is volt fejünk; érzelem keletkezik benne a szép iránt, kárpotlást keres az elenyészett fiatalkori örömökért egy szép vidékben vagy festvényben; ezek a késő ősznek — nehogy telet mondjak —

saját élményei. S a dolog ekkép igen helyes volna, ha a physicalai erő hátráltatólag nem lépne fel. A lábak, e másod rendű részei testünknek, itten fő szerepet játszanak, s nem mindenkor akarják a szép és el nem érhető után epedve tekintő szemeket követni; s innen még egyszer tanácslom, hogy 18 és 50 éves korában ne utazzék senki; de igen a kedves emlékezetek tekintetéből, mellyek a mindennapiságot egy időre megszakasztják, míg tudniillik barátaink vagy barátnéinknak a látott s átélt szépségeket s érdekességeket közlöttük, s ekép a szokott mindennapi beszélgetésekbe változatos-ságot s újságot hozunk.

Olly sokat szeretne elbeszélni az ember, többet mint a mennyi az igazsággal megegyezik. Én legalább hiszem, hogy nem kevesen hagyják magokat el csábíttatni „az igazságot javítani,” csak hogy naplójokba egy kis poesist hozhassanak. Én ezt nem cselekszem, s lelkismeretes hűséggel fogok naplómhoz; kigondolni itt semmit sem szabad: ez kizárólagos joga a költőknek.

Egyébiránt azon tiszta szándék szól mellettem, ha bár az egész olvasó közönség ellenem volna is — a mi bizonyára nem lesz, — hogy előre kinyilatkoztathatom, mi szerint semmi kalandot, semmitudósat, s épen semmi újat nem mondok, hogy tehát az, ki könyvemet olvassa, valódi haszonkeresetlen jó téteményt követ el. Különbén álljon itt védelmemül fordítása egy levélnek, mellyet egy köz tiszteletü iróné Pichler Carolina intézett hozzám, midőn vele csekély munkámat megítélés végett közlöttem.

„Tisztelt grofné!

Itt küldöm részvétellel s igaz örömmel olvasott kéziratát köszönettel azon bizodalomért, mellyel személyem iránt viseltetett. Azonban leiratlanul küldöm, mi iránt későbben fogom felvilágosítani. Először is csak annyit vélek említen-dőnek, hogy igen is megérdemli a kinyomást. Nem azért mint ha az új, még eddig nem hallott dolgokat foglalna magában, hanem mivel a már ismert dolgokat saját vonzó modorban

ismerteti s adja elő. Ha a grofné arra határozhatná magát, hogy nevét a címre függeszsze, még sokkal élénkebb részvétre tarthatna számot mintán az egészben világos elme s mély érzélem mutatkozik. — Előbb azonban, — s ez oka miért nem irathatom le, szükség hogy a tisztelt grofné azt szórul szóra át olvassa; helyenként szók maradtak ki, mások ismét vigyázatlanul rakattak be, mint mikor a nappal szemléltek estve sebes kézzel iratnak a naplóba, a nélkül hogy stilusra és hibátlan előadásra figyelem lenne. A nagy Goethe olaszországi utja, sok helyt szinte csak vázolja van, a mi olvasáskor nehezen esik s azon kívánatot gerjeszti: vajha a szerző azt még egyszer nagyobb gondal dolgozta volna ki. Más ezt nem teheti; szükség hogy a munka tout d' une pièce a szerző lelkéből származzék. Láthatja ezekből tisztelt grofné, hogy úgy szólok a mint érzek, s így mind azt a jót, a mit a munkáról mondtam, elhiheti.

B é c s ú j h e l y .

Világtörténeti hely. Szemléletre érdemes a hadi academia, szép templomával, mellynek fő oltára alatt I. Maximilian császár van eltemetve. Erről senkinek sem volt tudomása mind addig, míg Mária Theresia királyné a várbari Szent-György egyházban a fő oltárt meg nem ujítottá, melly alkalommal ott e tetemekre találtak. A sekrestyében látható azon oklevél is, melly által bizonyos, hogy e test I. Maximiliáné, ki férje volt Burgundi Máriának. Sokan azt hívék

hogy Insbruckban nyugszik, miután ott tisztele-
tére egy pompás mívű emléke áll. Mindazonáltal
a dolog nem így van. A császárné réz és tölgy
koporsót készíttetett, a tetem ezekbe helyeztetett,
ismét ugyanazon helyt a fő oltár alatt tétetett el*).

Maximilian császár mellett, a meghaltnak
parancsolatjából, nyugszik szeretett barátja b.
Dietrichstein Zsigmond. Ily barátság ritkaság,
kivált császárok és általjában a világ nagyainál.
A barátság tisztán polgári érzés; amazoknak
pótlékul fenség jutott.

A Tanácsházban több régiségek szemlélhe-
tők, többi közt egy szék és asztal, mellyeken
I. Ferdinand császár száz pártütő polgár halá-
los ítéletét írta alá. Hunyadi Mátyásnak fővege,
arcképe, több pallos, mellyek között az is,
mivel Zrinyi és Frangipán grófok végeztettek
ki, Zrinyi által kivégeztetése napján viselt

*) Hogy, mikint a jámbor fejedelem magát kifejezte, a' mise-
mondó pap mellén álljon.

gombok stb. Több a' kivégzéseket előadó festmények is találatnak itt, ilyenek azon időben közkedvességben állhattak, mert olly gyakran fordulnak elő; továbbá néhány metszvény a' szerencsétlen foglyoktól, régi emlék maradványok s több effélék. Az egész nem nagyszerű ugyan, mégis érdekes. A régi sörház udvarában, melly hajdan fegyvertár volt, végeztettek ki a' szerencsétlen Zrinyi és Frangipán grófok. Jelenleg itt disznóól áll, s az egész nem igen mutat illy sötét emlékü helyre, mert itt mostanában mindennemű két és négy lábu állatok mozognak, 's élösködnek. Semmi, még csak egy kő sem jeleli a' helyet, hol két illy nagy és nemes szív halálszorongásban dobogni megszűnt. Emlékkövök kívül áll a nagy templom mellett következő fölirattal:

HOC IN TUMULO JACENT
 COMES PETRUS ZRINIUS
 BANUS CROATIAE
 ET
 MARCHIO FRANCISCUS FRANGIPAN
 ULTIMUS FAMILIAE
 QUI QUIA
 COECUS COECUM DUXIT
 AMBO IN HANC FOVEAM

CECIDERUNT
 DISCITE MORTALES EX CASU
 NOSTRO OBSERVARE FIDEM
 REGIBUS ATQUE DEO
 ANNO DOMINI 1671. 30. APRIL. HORA 9.
 AMBITIONIS META EST TUMBA.

Közel ezen síríráshoz találtam egy más fel-
 iratot, mellyet eredetisége miatt irtam le. Az
 így hangzik :

Halt!

Rechts — Links — Verdoppelt die Furcht in Euren Gliedern.

Still!

Vernehmet von mir die Parola.

Ich **J a k o b W o l f** von Neustadt gebürtig

Still!

Ein Leib-Cornett des löbl. Czak'schen Regiments,

Der seinen Heldenmuth geprüft vor dem Feind

Niemand gefürchtet als Gott,

Vom unvermeidlichen Pfeile des Todes getroffen und entseel

Habe den 6. März 1837 müssen in die Grube fallen

In meines Alters 33 Jahr.

A v a n c i r t!

Die heilige Parola ist heute:

Dem Menschen ist gesetzt einmal zu sterben.

Marschirt ab!

Dieses Feldgeschrei ist heilig!

Így találtam Gmundenben is a nagy templomon egy mysticus, rejtélyes, érthetetlen sírírás, melly így szól:

† 1677.

Lese, bis auf's Wort

Halb an einem, halb ander'm Ort

Mutter Tochter und ihr Mann

Drei und eins man finden kann.

Wann das Ein zu Drei wird genommen,

Werden erst drei ganz vollkommen.

Frau Freyin Maria Reg. Zeller.

De térjünk most vissza Bécsújhelyre.

A főegyház melletti szent Mihályról nevezett kápolnában van azon sírbolt, mellyben a szerencsétlen grófok nyugszanak. 1802. raktárrá lön ezen kápolna, a mikor a két holttetem azon helyre vitették, hol jelenleg a sírkő áll. Találtattak a sírban a kivégzettek csontvázai; fejeik lábaiknál heverték; Zrínyi feje körül aranynyal hímzett szemfödél, s több ezüst gomb. A piarcon széles kövekkel kirakva látható azon fatalis hely, hol az említett száz polgár lenyakaztatott. Ugyan e helyen végeztetett ki Lehmann kapi-

tány is mivelhogy Rákóczy Ferencet az ígért 20.000 forintért kiszöktette. Bécsújhely több véres emlékek helye, én csak a nevezeteseket említém.

A Bécsújhelyről a szép Mürzvölgyen keresztül vezető út rég óta ismeretes sőt híres. Ha tovább nem kívánczik is az ember, érdemes Grécig utazni a közel vidék szépsége miatt. A Sömmeringen át az utazást épen nem találtam nehéznek. Mindenütt jó utak vannak, és semmi veszedelmek; mindenütt szép romok, hegyek; a Mürz és Mura vizei az egész völgyön át nyájasan kísérik a vándort. Az egész inkább egy kellemes séta mintsem utazás. Mindig jó társaságban van az ember, a házak olly közel állnak egymáshoz, hogy ha nem több, egy bizonyosan szemlélhető mindenkor. Ez élénkíti az egész tájat; a nagyobb helységek között mégis csak Muramelléki Bruck kisdud város az, mellyen keresztül kell menni, minekelőtte a kellemes és nyájas Grécet szemlélhetnök. —

G r é c.

A város maga nem sok látásra méltót bir; a vidék mindazáltal gyönyörű, s méltó hogy miatta ott néhány nap mulassunk. Eggenberg vára egészen r o c o c o izlés szerint van bútorozva, szép festmények, szobrok, japáni edények, s más ritkaságokkal gazdag.

Rosenheim. Igen kellemes nyári tanya, a mulató lakból felséges kilátással a szőlőkertekre.

Maria Trost és a Várhegy (Schlossberg) megtekintendők, ámbár az utóbbin vár többé nin-

csen; a Franciák az utóbbit egészen elrontották; és csak egy itt lévő papirosminta mutatja, mi volt ezen erősség valaha. Jelenleg sétatérrek készülnek e helyen, mellyek a szép kilátás miatt minden bizonynyal kellemesek lesznek.

A város nevezetességei: a János Főherceg által alapított Johaneum, és a Ferdinand Mauzoleuma, mellyben ez nejével Marianna bajor hercegnővel, atyjával Károly főherceggel, és anyjával, van eltemetve. Hitvesének csontváza látható, minthogy a koporsó egy része nyitva áll. Itt nyugszik X. Károly Francia király neje is Szardiniai III. Amade-Victor király leánya, Berry herceg anyja, ki itt, midőn Miletanról Angliába utaznék 1805-ben meghalt. Ő a világ legkisebb királynéja volt, mert alig vala négy lábnyinál magasabb. Holta után eladott ruháit csak gyermekek használhatták.

A főegyházban két igen szép sarcophag találtatik fehér márványban készült régi metszvényekkel.

Ezeken kívül alig van itt egyéb nevezetesség: hanemhogy Berry hercegné, ki Grécben egy, minden nemű szépművekkel gazdag, pompás kastélyban lakik, naponta meglátogatja e templomot.

Laibach.

Csinos városka, erős várral, sétatérrel s egy újonnan épült casinóval, melly olly nagy és pompás bútorú, hogy bár melly nagy városnak is diszül szolgálna. A részvényes uraknak igen jól áll dolgok, mert néhány év mulva az egész épület ki fogta magát fizetni; s a házlakbérekből tarthatja majd fen magát. Olvasótermében minden bel s külföldi lapokat föllelhetni, mi ilyen kis városra nézve nagy kényelem. A várhegyről a kilátás felséges; raj-

ta egy olly díszes vendégfogadó van, millyen nagy városokban is ritkán találhatik. A várost magát szépnek nevezhetni; az egyházak közül egyedül a dóm érdemel említést; a német rendegyháza igen egyszerű, minden nevezetes sírkö nélkül.

A Planina és Sessana közti tér, mint mondatik, rabló fészek. Én nem láték egyebet néhány őrtanyánál s katonai öröknél; mi minden esetre oda mutat, hogy itten az utazás nem épen veszély mentes. A vidék terméketlen, Planina, Adelsberg és Prewald a gyanus helyek. Épen ez időben beszéltek egy gyilkosságot valamelly angolról s egy plebánusról ki haramiák kapitánya volt; de e hír magában a helységben, t. i. Prewaldban sem nyert hitelt.

Előbbi években mondatik ugyan, hogy illy gonosztett adta magát elő, mostan azonban minden csendes. A vidék épen nem látszik illy rablók tanyájaúl alkalmasnak, miu-

tán erdők helyett nagyobbára kopasz hegyekkel bővelkedik. Ha az itten tanyázó örcsapákat nem szemlélné az utas e vidéken rablók-ról nem is álmodnék. A mesterileg épített út maradandó emléke Mária Theresiának.

Adelsberg.

Miután az aggteleki csepegőkö-barlangot Gömör vármegyében láttam volna, kíváncsi levék az adelsbergit is látni. Tapasztalám hogy valamint annak, úgy ennek is megvannak a maga szépségei. A bemenet az utóbbiba igen kényelmes, míg az aggtelekié sok nehézséggel jár. Az én időmben a négy kézláb mászáshoz is kellett érteni; miután azonban én igen régen láttam az aggtelekit, az akkori kellemetlenség bizonyosan nagyobb részben most már

nem létezik. — Igen nevezetes azon folyócska, melly az adelsbergi barlangban a hegyben elvész, s mintegy három óra távolságra jön ismét napfényre. Ez csak a barlang torkánál látható, azon túl nem. Az aggtelekinél ellenben a folyó keresztül futja az egész barlangot s kifoly a hegyből, mi valóban meglepő látványul szolgál. Mint mondám, mind a két barlang bir tulajdon szépségekkel, így péld. az aggteleki „Palmyra romjait“ az adelsbergiben nem láthatám; ellenben ama pompás és kényelmes táncterem az adelsbergiben Aggteleken hiányzik. E teremben évenként pünkösdi hétfőjén a teljes zenekar működése és erős világítás mellett bál tartatik. Több százan vesznek részt e mulatságban, mi rendesen igen kellemes szokott lenni. Én a barlangot kivilágítottam (olly öröm, melyet az ember 5 pfton vásárolhat), és csekély áldozatomért bő jutalmat nyerék. Mind ennek vég eredménye az, hogy kinek módja van, tekintse meg mind a két csepkő-barlangot, hogy földi csodáit a természetnek azokban élvezhesse.

Adelsbergtól a hegyek egész Opcsináig húzódnak, s mindinkább kopaszabbak lesznek. Itt vámház és gyönyörű kilátás van a tengerre. Az idő homályos volt, fellegek és tenger csaknem egy színben folytak össze úgy, hogy ez utóbbit csak szorosabb vizsgálódás után különböztethetém meg. Valahol azt olvastam, s több utazóktól is hallottam, hogy midőn először pillantjuk meg a tengert, megsemmisítve állunk és csodálva az isten hatalmát, ki illy nagyszerűt teremthete, s hogy az ember megindulva a tárgyak különösségétől, gyakran könyezni kénytelen. — Én, megvallom nyilvánosan, egészen máskép érzék; — bár igen nagynak tűnt fel előttem a tenger, azért kisebbnek magam előtt még sem látszottam. A nagy tenger és a kis ember a teremtés lépcsőzeteihez tartoznak, és lépcsőnként a maga helyén van mindenik. A jó istennek épen olly fáradságába került a tengerek teremtése, mint a legapróbb ázalék férgeké. Ő akará, s lön e nagy világ, s ha ismét akarandja, elenyészik minden. Gondolám azért a nélkül hogy költői könnyeket hullattam volna, milly

szép része ez a teremtésnek, melyet mindedig nem ismerék. Így csodáltam valamelly szép fát, szép vidéket, s mindenkor fájdalom kelt keblemben hogy mind ezek olly kevés ideig tartanak! Alig hiszem, hogy ha létünk előtt ez életet, gondjaival, fájdalmaival, csalódásaival, nélkülözéseivel és veszteségeivel előnkbe rajzolnák, ne találkoznék, ki azt ne mondaná: köszönöm szépen, je préfère le Néant!

Az út Triestbe valamely panoramában tett sé-
tához hasonlított, csaknem egy óráig tart, mi az
embert épen nem bosszantja. A város szabá-
lyosan épült és igen szép; a Locanda grandéban
laktam, hogy a tengerhez közel legyek; mert
Triestben bizonyosan a tengeri gát-séta, a
molo, a legszebb, hol sétálni lehet. A kórház, a
sz. Antonio, sz. Maria maggiore és fenn a vár-
ban a sz. Giusto egyházak a legszebbek; a két
első újabb stílusban nem rég épült, az utolsó egé-
szén ószerű. Olly kellemes hangú orgonát mint
itt, egész utamban nem hallék. Kár hogy az
adott zene nem volt tulajdonképen egyházi, mert
az egész isteni tisztelet alatt Rossini, Bellini,
Donizetti darabjai játszottak, mellyek ájtatosság-
ra keveset buzdítanak, s így az embernek, ha bár

legjobb szándéka volna magába vonulni, Otello, a Piráták, Borgia Lucrécia jutottak imádság helyett eszébe. Így a feltámadás szombatján is Gazza ladrából játszatott egy darab, mi épen nem volt épületes, noha nagyon szép; mindegyik jobban tetszett volna a maga helyén. Közel sz. Giusto egyházához van Winckelmann emlékköve, kit itt Arcangeli gyilkolt meg 1768. A mű igen csinos, s feljegyezték rajta mind azok nevei, kik annak felállítására segéd kezeket nyújtanak. Ugyan ezen kis kertecskében több érdekes régiségek is láthatók, mellyek Triestben ásattak ki.

Nyilvános sétahely Triestben csak kettő van: sz. Andrea, és Boschetto. Az első egy, fákkal silányul beültetett tér, de kellemes azért mert a tenger mellett esik; holdvilágnál itt az utazás fejedelmi lehet. A Boschetto szebb mint sz. Andrea, mintegy erdőt képez, mi erre ritkaság; egyegy sétaút a tengeren, egyegy látogatás a Lanternába, hol a kilátás felséges, körülbelül egyedüli mulatsága a triestieknek.

A Villa Murat szépen fekszik közel sz. Andreához; egykor igen sok műkincsekkel bírt, jelenleg üres, miután hirtokosnéja Florencebe költözött.

Nem messze Triesttől van egy kis folyó, a Recca, melly egy hegynek veszi útját s ugyan abban nyom nélkül enyészik el. Most azonban bizonyos Lindner nevű úr azt hiszi, hogy az elveszett folyót néhány órányira elenyészése helyétől ismét feltalálta; mi a triestieknek szint olly hasznos mint kellemes volna, minthogy csatornákon az édes vizet, minek eddig Triest nagy híjával volt, a városba bevezetni, s számtalan gyárakat lehetne állítani.

A nagy szombat Triestben épen olly élénk mint Bécsben, de az utóbbi helyen sokkal épületesebb; legalább Bécsben nem szokás a szent koporsót a szatócs butikákban kitenni. Így egy füstölthús-árusnál a sódarok-, kolbászfüzérek és szalonnaoldalok közé illesztve és szépen megvilágítva láttam a szent koporsót. Nagyon

kétlem hogy volna ember, ki az illy botrányon épülhetne.

Triestből Udinéig csak egy szemléletre érdemes pont található, t. i. a Thurn gróf terrassárolí kilátás Duinóba.

U d i n e.

Ezen város épületeire nézve egészen különbözik az eddig látottaktól ; itt szemléltem az első olasz templomot melly nevezet alatt egy nagyszerűn 's szépen készült egyházat értek, millyet azon túl többeket láték.

A hegyen épült vár tágas teremeiben jelenleg a törvényszék tartja ülését. E vár alatt menve sok hangokat hall az ember, a vasrostélyzaton pedig az elítéltek kezei szemlélhetők

kik alamisnáért esengnek. Az adományt a folyosóra kell tenni, honnét az fogolyöröktől vitetik el ; megkapják e ezt minden vitelbér lehuzása nélkül a rabok bizonyossággal nem állíthatom.

A piacon egy Canova által készült s Mária Luisát ülve képező emlékoszlop szemlélhető; a Colossalis faragványt alig ismerhetém Canováénak, miután az nekem minden kecs nélkülinek látszott. Úgy hiszem hogy Canova ez oszlop készítésekor a kellemes császárné helyett a nagy császárnét vélte ábrázolandónak.

Campo Santo napról napra szebb, azonban még nem egészen készült el. Sokat költenek reá.

Treviso

fertelmes és piszkos egy olasz város. Örültem hova hamarább oda hagyhatni, legkivált miután utam Mestre felé vitt s így minden percben jobban közeledém vágyaim céljához. Van mégis benne néhány csinos egyház s egy szép színház. Láték egy gyermek-mímjátékot (pantommet) is itten, melly gyönyörűség volt.

Treviso és Codroipo között a Tagliamento és Piave vizein felette hosszú

hidakon mentünk át, hosszabbat soha az előtt nem láttam; ezeken hidvám is vétetik, holott különben útvám egész Olaszországban nem fiztetik. Egyébiránt eszembe jutott, milly kevéssé alkalmas ezen átszegdelt földtér, ezen olaj- és fűzfákra kúszó lombos, szőlőfüzérékkel tölt mezőség, öntöző csatornáival együtt csatahelynek (mert ez így tart egész Bolognáig), s mégis több csatáknak volt színhelye; csak Lombardiában van elég olly hely, hol egymást *con amore* lehet gyilkolni.

Velence.

Régen kívánkozám ezen a maga nemében egyetlen vizi fő városba, hol annyi kincs található s melly bennünk annyi szép de egyszersmind borzasztó emléket képes feléleszteni. Öröömöm igen nagy volt, midőn régi vágyam teljesítve lön.

Az út Mestreből, keresztül a Lagúnákon, úgy szólván iszapban, sem festői sem kellemes, mert négy hajóssal is két óráig tart ezen fekete, egy általán nem a legjobb illatú, posványoságon a menet, és noha az ember gyorsan halad, még is örvend, midőn elvégre két sor házat megpillant, mellyek tudtára adják hogy ez Velence. Egy pillanattal kívánnánk az egészet elnyelni; azonban így még is csak vázlatot sze-

rezhetünk magunknak, mert hogy mind ezen pompás palotákat, mellyek egy részt, fájdalom, többé nem azok, tökéletesen megismerhessük, a hajó-sétát egy ciceroneval kell megtennünk; a Canal grande melletti csak részben készültek el. Roppant házak, festetlen fa ablaktáblákkal, roskadó félben, némellyek egészen táblák és ablakok nélkül. Ezen épületek a mult korból felmaradt képek, fényök a Respublica elestével enyészett. el. Az egykori szépséget rajtok ugyan most is szemlélhetni, de tekintetök mint minden eltörpült nagyságé, szomorú. Több eladó paloták is találatnak, mint a Palazzo Barbarigo, híres régi művészek által készült drága festvényekkel s minden féle alakú és színü rőfny magos japáni edényekkel, és egyéb gyűjteményekkel: de nem veszi senki.

Velence, úgy hiszem, annak mutatkoznék legszebben, ki madár-szárnyakon jöhetne; mert Mestre felől a szigetváros nézete épen nem meglepő. Léghajóból, honnét az egész víz övezte várost át lehetne tekinteni, felséges lenne a látvány.

Én a Canal grande degli Schiavonin szállásolék, az egykori Bernardi palotában, most Grand Hôtel Royal Danielliben, s gyönyörű kilátásom volt a San Giorgio maggiore, és Giudecca szigetekre.—A hangok folytonos zúgása S. Giorgio, és Redentore egyházakban, s a Pulcinello, melly a fogadó előtt telepedett meg, alkalmatlanok a csendes csodálóra nézve. Ki a lármás helyeket szereti, annak ezen vendéglő kellemes leszen, a csendet szerető útasnak az Europa nevezetűt ajánlom. Az első különféle felekezetűek gyűlpontja. Minden a sz. Márk piacára siet, tolong és törekszik. Ki azt hinné, hogy Velencében mindég vizen kell járni, igen csalódnék: az egész várost bejárhatni szárazon is.

Sz. Márk piaca 680 láb hosszú, 550 láb széles: Velencére nézve valódi tünemény. Ha a bécsi Graben olly jó kövezettel bírna mint ez, azonfelül a bérkocsisok, mellyek kivált rossz időben igen kellemesek, de a szép tágas tért épen nem ékesítik, be nem állanak, kicsinyben hasonlítna sz. Márk piacához, mi Velencére néz-

ve, miután csak ez egy szabad tér találtatik kebelében, a világ nyolcadik csodája. A kalmár boltok, kivált a szépműárosokéi sokkal szebbek Bécsben; a velencei kövezet ellenben jóval felülmúlja a bécsit; igen meglepett láthatnom, hogy egész Velencét gyalog is be lehet járni, noha nagy kerüléssel. A két félre osztott város Rialto nevű hiddal köttetik össze; s így a ki jó lábakkal bír, nem szorul gondolára. S. Márk egyháza becsét örök időkig megtartó remekmű. Ha az ember egyszer benne van, nem győz eléggé csodálkozni a még eddig nem látottakon, s legyen bár meddig ott, mindig talál valami újat, mi figyelmét igényli. Képzелjen egy arany földű mozaik mennyezetet, mellyen igen eleven színekkel különböző szentek, a boldogságos szüz és János jeleneteiből több alakok mesterműileg vannak kiábrázolva. Szóval ezen egyházban minden, mit szemlélünk mestermű, s látnunk kell nem leírni; a látvány maga gyönyörködtet, a leírás ellenben unalmat okoz.

Olaszország általjában a nagyszerű egyházak hazája; de a sz. Márké mindegyiket sokkal

felülmúlja; ha az ember egyszer benne van, alig tud tovább mozdulni, — kénytelen azt eszébe juttatni, hogy utazó és nem benszülött, s tovább kell mennie, mi szerint ha nem szebbet is, de más nemü szépet láthasson.

Közel a bemenetnél van egy fekete kápolna, fekete katafalkkal, mellyen szinte fekete halott (mind ez bronzból), terül el; Zeno bíbornok emléke. Az egész irtózást gerjeszt, a fekete szín s a kitett halott mindjárt a templom előtt. Eszembe ötlék akaratlanul is, hogy a megholt-nak vagy igen alázatosnak kelle lenni, vagy meg nem érdemelte hogy nyughelye az egyházban legyen — et on l' a mis à la porte. Szegény! talán igazságtalanul bánom vele!

A kincstár. Ebben több müdrágaságok található. Leg kitünőbb a Pala d' oro. Egy nagy festmény arany és ezüst hátmöggel, gyöngyökkel s más különféle drága kövekkel ékesítve. Jeleneteket ábrázol az ó és új Testamentomból és sz. Márk életéből. E kép az idő s nedvesség által annyira meg van rongálva, hogy mind ezen szépségekből jelenleg alig is-

merhetni meg valamit. Egy ügyes művésznek sikerült ezen remek és becses munkát ismét fel-
találni és megújítani. Még nincsen egészen ké-
szén, s most is dolgoznak rajta; ezen Tableau
csak a mennyben vagy sz. Márk egyházában
állhat méltó helyen.

A Márk templomának padlata mozaikmű, s
egészen hullám formájú. Ugy tetszett, mint
ha száraz tengeren járnék: igen vigyázva kell
járni, nehogy elessünk. Ha ez épület olly ré-
gen nem állna már hullámforma padlatával, az
ember valóban félhetne.

Épen a császár születése napját ülök, mi-
dön Velencében voltam miért is sz. Márk egy-
háza, s az egész piac ki volt díszítve. Egy fe-
hér és veres posztóval bevont folyosó vezetett
az alkirály palotájából az egyházba. Ez előtt ka-
tonaság volt felállítva hosszú sorokban. Hogy
mindent jól láthassak, a négy bronzlóhoz me-
nnek, mellyekre olly büszkék a velenceiek.
Több elhulladozott kő darabocskákat elrejték
emlékül, s így valóságos egyházzablás bünébe
estem. Melly messze s melly soká tartó utakat

tettek ezen lovak a nélkül hogy lábaikat megmozdították volna! Romából, hol Nero s Traján diadalíveit díszesíték, Constantin császár parancsára Kostantinápolyba vitettek. Marino Zeno, mások szerint Dandolo, küldé azokat 1205-ben a velencei respublikának; 1797-ben Párisba vándoroltak, honnét 1815-ben ismét vissza jöttek; mint ha Nero, Trajan, Constantin és Napoleon előfogatai lettek volna.

A Palazzo Ducale-t Marino Falieri a XIV-dik században építeté; akkor még senki sem gondolta hogy az építető 80 éves korában az óriáslépcsőn le fog nyakaztatni. Rémesnek tetszett nekem ezen Palazzo Ducale a maga P o z z i á v a l, ólomkamráival és sőhajok hídjával. Vissza gondolék azon sok ártatlanok sohajtásaira kik itt kivégeztettek, s kiknek száma bizonyára többre megy azokéinál, kik bűnösök valának. Különös kelletlen érzés fogott el a Consiglio dei dieci e dei tre teremben, s a főtanács ajtaja mellett a falba illesztett, három lábnyi deszkácska előtt, hol egy igen szoros nyílás látható, melly épen egy papiros lap el-

fogadására elégséges, s kinek-kinek alkalmat adott bárkit, ártatlant vagy vétkest, minden hosszas vizsgálat nélkül bevádolni. A Palazzo Ducale pompás termeivel, hol a legelőkelőbb mesterektől mint Tizian, Tintoretto, Palma, Paolo Veronese, Jean Bellino, vannak festvények, — most mint az elenyészett nagyság sírja egészen üresen áll, míg rommá nem lesz, mint maga a régi alkotmány is.

Az egykori építő hatalmasnak érezhető, az igaz, magát ezen palotában, de boldognak soha sem. Felül a Piombi, alul a Pozzi, középett a bús sóhajok hídjá. Inkább pokolnak látszék előttem az egész, mint palotának. Dante felírása itt nagyon a maga helyén leendett: „Per me si va nella città (al Palazzo) dolente.“

A di gran consigli teremben szemlélhetni valamennyi Dogék arcképeit; azon helyen, hol Marino Falieri arcképének kellene állni, e fölirat olvasható: „Hic est locus Marini Falieri Falestui decapitati pro criminibus.“

A könyvtárban mutatott a jeles könyvtárnok egy földabroszt, 1460-ból, visszájára for-

ditott betűkkel; ezen anticipálva szemlélheti az ember a jó reménység Fokát, melly csak később Diaz Bertalan által fedeztetett fel 1493-ban. Velencét tárgyazó igen szép történeti képek ékesítik e termet. Egy igen barátságos kezekre bízott museum! —

A Piombiban láttam azon helyet, honnét Casanova szerencsésen megszökött. Majdnem kár, hogy szabadulása sikerült, mert undok memoirjaiért a büntetést (télen legalább) egy kissé csakugyan megérdemelte.

A Barbarigo palotában láttam Tizian híres Magdolnáját és Venusát, azonegy teremben! különös összeállítás! E szobában dolgozott Tizian s ugyan ebben halt meg. Elbízott, tán hallatlan elbízott állítás ha azt mondom hogy Magdolna nekem nyitott ajakkal nem tetszik, de én a nyitott száját csak erős testi fájdalom jeléül gondolhatom, mély lelki szenvedés és szellemi fájdalom kifejezéseül nem. A festés felséges! ez magában értetik.

S. Maria della Salute. Ezen egyházat hála emlékül építteté a köztársaság az 1630-ki

dögvész elmultával, melly 44000 embert ölt el. Megvallom, én más okát ohajtanám ezen hála emléknek, mert különben hinnem kell, hogy azon 44000 áldozat mind rossz érzelmű republikanus volt. Az egyház igen szép újabb architecturái mű, számos festvényekkel s oszlopokkal ékesítve. Mindenütt Paolo Veronese és Tizian műveit láthatni. Három, gyönyörű, rubin, smaragd, onyx, lapis lazuli és malachittal díszesített, ezüst háttérű, oltárképe van, mellyek ünnepek alkalmával az oltár előtt díszelnek. Pala d' oro nemű felette mesterséges műnek tartatnak, s nagyobb ünnepeken az oltárasztal innenső oldalára helyheztetnek. Ezen egyházban 1815-ben tartatott a felszentelés 100 éves örömmünnepe.

Ferenc császár épen ezen időben érkezett meg párizsi diadalmi útjából, és szinte jelen kívánt lenni ez ünnepélyen, a miért a Canal grandé-n egy új híd vonatott számára, hogy annál kényelmesebben mehessen a túlparton épült egyházba, minden a legjobban és nagy fénynyel volt elrendezve. Elül ment a császár

népes udvarával, kísérve a főnemesség, a kormányzó s annak polgári tisztjei, katonaság és számos nép által. Az ünnep minden zavar nélkül folyt; ugyanazon rendben jövének ki az egyházból is. Ő felsége nyugalmasan haladott keresztül azon hídon, melly kevés perccel utóbb a rajta áttolngó néptömeget meg nem bírva leszakadt, és sokan szerencsétlenül jártak. Sokan megmentettek ugyan, de sokan a Canal grandé-ban találták véletlen, nedves sírjokat. Egész nap legnagyobb rémülés volt, kik haza nem tértek, elveszetteknek tartattak. Csak este csillapultak végre kissé a kedélyek, midőn többen megtértek övéik karjai közzé. Épen úgy jött ki, mintha ezen ünnepnek, mellynek a dögvész adott lételt, egy más nemű szerencsétlenség által kellett volna emlékezésbe hozatni. Áldozatok kivántatának meg.

Hogy unalmat ne okozzak, Velence többi szebb templomait csak röviden fogom érinteni.

Redemptore egyház igen nagyszerű épület, szinte hála emlékül építve egy dögvészjárvány elmúltával, melly 50,000 embert ragadott

ki az élők sorából. Orgonával nem bír, de található benne egy igen nagy gonddal készült Krisztus, két apostollal bronzból.

S. Moisé csak azért vonta magára figyelmet, mert Mózeszt oltárképnek még sehol sem láttam.

S. Sebastiano- egyházban majd minden kép Paolo Veronese által készült. Mell-szobra és sírköve is itt van.

A Frari egyház legnagyobb s majd legszebb egész Velencében, igen szép emlékekkel bír a Dogék idejéből; van azon kívül egy Canovától, csaknem mindenben hasonló a bécsi Augustinianus egyházban levő Christina főhercegné emlékéhez; itten taláztatik ezeken kívül azon szerény, két láb hosszú s két láb széles emléktábla, mellyen csak e név: TIZIAN áll. Ő a dögvész ideje alatt halálozék meg sept. 9. 1575., azért kapta ezen kised emléket, miután általányosan azon hiedelemben voltak, hogy pestisben halt meg, s az ellenkezőt nem lehetett bebizonyítani. Szinte ezen egyházban van egy urnában Busonne de Carmagnola generálisnak

feje, ki sz. Márk terén fejeztetett le, s kinek arcképe a Dogék palotájában található.

A Dei Gesuiti egyház, egyetlen a maga nemében, egészen fehér márványból és verd' anticoból áll, lombozatos rajzzal, mi az egésznek oly látszatot ad, mint ha nehéz fehérzöldes szövettel volna szönyegezve; még az oratoriumokon levő redőzet is oly művészileg készült, hogy bár ki is nehéz selyemkelmének gondolhatná. A főoltár előtt egy fehér s vörös márványból készült szőnyeg szemlélhető, oly ügyesen s mesterileg készítve, hogy azt vélné az ember, mikép igazi puha szőnyegen lépdél, pedig minden kemény márványból van. Ezen egyház nekem bámulatos márvány ékesítményeiért sz. Márké után legjobban tetszett.

Scalzi templom különböző márványképekben dús; az ellenoltárok mindig hasonló, fejr, fekete és veres márványból készültek, igen sok Doge és nobili emlékoszlopa is látható itt. —

Madonna del Rosario egy temetkezés által lön előttem érdekessé, melly épen ekkor

tartatott; ez valóban le convoi du pauvre vala: két hajós s a koporsóból állt az egész! Felette nagy elhagyatást és szomorúságot fejezett ki.— Egy kísérője mégis találkozott a szegénynek mert én lélekben követtem őt.

S. Rocco igen csinos egyház.—A Confraternità di S. Rocco pompás épület nagyszerű lépcsőkkel; a remek festvények között említést érdemel a keresztre feszítés Tintoretótól, Mária fogantatása, és egy gyermekgyilkolás. A Confraternità gyűjteménye általában igen nevezetes, és dús nagyszerű képekben.

S. Giovanni e Paolo képek s az oltár mögött gyönyörű márvány faragványok kincseivel gazdag. Ezen egyházban van felállítva Vendramin doge szép emléke, valamint pattantyús tábornok Chasteller s erősségi kormányzó igen szerény emléke, ő csodálója volt a művészetnek, s az ő vesztét igen fájlalták a velenceiek. Monda szerint itt nyugszanak Marino Falieri tetemei is. Az egyház előtti oszlop Bartolomeo Coleone velencei generálé.

S. Salvatore. Nevezetes gazdag ezüst oltáráról, s a **Cornaro** család emlékoszlopairól, mellyek közül egy a **Cypriai** királyné **Cornaro Kataliné.**

Accademia delle belle arti. Legnevezetesebb és legszebb itt a **Maria** mennybe menetelét ábrázoló kép **Tizian**tól. Ezen academiában igen sok régi oskolabeli képek legelhanyagoltabb állapotban valának elrakva, mindaddig, még a szép művészet iránt szeretettel viseltető magyar **Beniczky** a **Conservatore delle belle arti,** azokat jobb állapotba nem helyezteté; az ő rendelkezése s értelmes kormányzása alatt, mert ő egyszersmind művész is, ezen academia bizonyosan virágzó állapotba jutand.

Azon terem falában, hol az előadások tartatnak, egy kisdéd emlékköben őriztetik **Canova** keze.

Meglátogattam a **Schiavoniék,** az atya és a fiú, úgy a **Liparini** műhelyeit is, — e három kétségkívül legjelesebb művésze **Velencének.**

A mit nehezen nélkülöztem Velencében: a romancák, mellyeket a sajkások (gondolieri) hajdan holdvilágos estéken, vagy máskor is, kedveltek ablakainál éneklének. E faj azonban egészen kihalt, most már pénzért sem kaphaték többé csónakost, ki énekelve a régi boldogabb kort feléleszthette volna emlékezetemben. Egy angol, ki velem talán hason izléssel birt, énekeltetett ugyan magának valami nyolc férfi által, de ezek karénekek és nem szerelemdalok voltak, hold és szerelmes nélkül; azonban megvallom, nekem mégis igen tetszett. Egyébiránt nyolc nap Velencének igen kevés; ha azt, mit látánk, meg is akarjuk emészteni, 14 nap sem sok, főleg, minthogy ez első városa Olaszországnak, melly művészi éldeletet nyújt.

A kormányház sz. Márk terén fekszik, gyönyörű kilátással a piacra, és tengerre. A kormányzó a nyári hónapokon át Strában lakik, mit kis Schönbrunnak nevezhetni. A velencei kormányzót méltán lehet királynak nevezni, olly gazdag és pompás helyzete van.

Padua

igen nagy, de annál kevésbé szép város, keskeny utcái mindkét oldalról fedett folyosókkal vannak ellátva, mi igen szükséges ugyan ezen forró éghajlat alatti városban, de nagyon morgorva képet ölt reá. Paduában igen kevés nevezetességet találni, de a benne foglaltak szemlélésével egy pár napot is könnyen eltölthet az utas.

Padua egyházai között legcsinosabb Sz. Antalé; a háziúr kápolnácskája azonban figye-

lemre legméltóbb, az oltár hátulsó részén található márvány faragványaival. Ezen faragványok Sz. Antal valamennyi csodatetteit ábrázolják oly híven, hogy a néző a síróval sírni; a csodálkozóval csodálkozni; a vigadóval, vigadni kénytelen; illy érzést varázsolni hideg kövekbe csakugyan művészet.

Az oltáron ezüst koporsóban ezüst tartókba helyezett gyertyáktól környezve nyugszik maga a paduaiak védszentje; a szerencsétlenek, midőn kérelemmel járulnak szentjökhöz, igen közel mennek hozzá, hogy titkos kívánataikat egyedül ő hallhassa. Ezen egyházban nyugszik Jablanowszka hercegné eltemetve, sírja fölött férje által eszközölt igen szép fölírás olvasható. —

Említést érdemel még sz. Justina egyháza közel a Pradohoz. Az oltárkép a védszentet mutatja Paolo Veronese ecsetjé-
től. Ezen egyház igen nagy, s nagyszerű stí-
ben készült. —

A Prado közel Sz. Justina egyházához pálmá- s ákácfaikkal beültetett csinos kerek piac, számos nevezetes paduaiak szobraival ékesítve. Kivül a Prado körül tartatnak évenként a kocsis- és ló-versenyek, a belkőr csupán sétálóknak van rendelve.

A világon — az utazók általános állítása szerint — csaknem legszebb kávéház a Café Pedrochi. Bizonyosan kincset talált a birtokos, különben a dolce far niente osztálybelieknek illy fényes helyet alig létesíthetett volna. Kár hogy a Prado közelében nem építteté; a hely hol jelenleg áll, nem felel meg az épület nagyszerűségének. Egy abroszát láttam itt a négy világrésznek en Stuc, melly gyönyörűen készült. Antenor sírja még jó állapotban van. A monda szerint ő mindjárt Trója veszedelme után vándorlott ki, s alapítá Padua városát. Valójában! régi történetke! három ezer esztendő. Sz. Antal egyháza előtt Gattomelata generalnak Donatello által készült szobra áll.

Ezzelino Padua zsarnokának, ki 1200 polgárt vesztete el, tornya, hajdan fogház, jelenleg csillagvizsgálásra használtatik.

Két elnevezés különösen mulattata engem Paduában, a fűvészkerté: le Jardin des simples, és az egyetemé del Bo. A fűvészkert igen sok ritka s drága példányokkal gazdag, s egy a legrégiebbek közül Európában; az egyetem bizonyosan egy hajdan ugyanazon helyett létező, az ökörhöz címzett korcsmától neveztetett el.

Az euganei hegyek Paduánál még nem szépek, szebbek közel Arquához, Petrarca lakhelyéhez, ki 1374. halt meg. Emlékét, s lakát karszékével még jelenleg is láthatni. Könyvtárát a velencei republikának hagyta; arcképe sz. Antal egyháza sekrestyében szemlélhető, melly utóbbi édes érzést költ az emberben, midőn Laurájára és szerelemdalaira gondolunk. Könyvtárában meghalva, fejét egy könyvre nyugasztva, találtatott. Költői halált halt!

Abano fürdőhely közel Paduához. Mi ide april 22. érkeztünk, s így kissé korán; a fürdés csak későbbben szokott kezdődni.

A színház középszerű, valamint a benne tartatni szokott éneklés is.

Europa című vendéglő közel sz. Antal templomához kényelmes s így ajánlható.

A **Salla della Ragione** 300 láb hosszú és 100 láb széles terem, nagyságáról, frescóról s meridiánjáról nevezetes. Ezen teremben szolgáltatott ki az igazság, és széke volt a kormánynak. Kinek valamely baja volt, ide jött. A törvénylátás igen egyszerű, de kissé különös volt, gyakran nem minden célzások nélküli. T. i. minden pörosztálynak saját állati jelképe volt felül a padolatra festve, melly állat alatt az illető bíró ült. Ebből már lehetett körül-belül tudni: a róka az öröklési ügyeket üzte, a szamár a válópöröket, a farkas az adósságiakat, stb; az előadó meg sem neveztetett mi szükségtelen is volt, csak az mondatott: **al Asino**, s kiki

tudta melly ügy vezete ide. Az előadó változott ugyan gyakran, jelképe nem, az megmaradt, s mind maig látható; valamint egy oklevél is, melly így szól: Avra da sottoporre isuoi etc. al ufficio del Cavallo etc. Most a terem üres, s a bírák mind a föld alatt nyugszanak *).

*) Sokkal lelkismeretesb vagyok, hogysem határozottan azt állítsam, hogy a plafond állatai közt egy szamár is találkozott; mert szeretem ezt az állatot, s rokonszenvet érzek a néma tőrő iránt, neki szivesen szakasztanék ott helyet, még pedig egész joggal (mert hol több van, ott ez egy is ellehetne), minthogy békességes tőrés és kirtartás a nyomoruságban a szamár jellemének fő vonalmai. Az ő firmája alatt kétség kívül mindig barátságos egyezés javasoltatott volna.

Ferrara.

Paduából Ferrarába vezető út igen unalmas. Ha az ember a fűzfasorokat, mellyeket szőlőfüzérek ékesítnek, egyszer jól megnézte, bátran behúnyhatja szemeit egész Ferraráig, a nélkül, hogy valamit vesztené. Még a távolban sem látni hegyet. A Pó vize, mellyen át kell menni, határvonalul szolgál az osztrák s egyházi tartományok között. Ferrara kevéssel vidorabb város Paduánál; szem-

léletre méltó tárgyakban mindazáltal fölötte szé-
gény; szép a város közepén még jelenleg is
ép állapotban álló Borgiaák vára melly, most a
bibornok-helytartó széke. Minden szobáit meg-
tekintettük; meg az elhírhedt Lucrecia termeit
is, igen kényelmes szobák, a butorzatok ille-
delmesek ugyan, de nem pompásak. A Sz. An-
na kórházban börtön, hol Tasso, Estei Alfonso
által hét évig fogva tartatott, Eleonora herceg-
né iránti szerelme miatt, borzasztó egy fészek,
ha meggondoljuk, hogy ezen üregben melly ok
miatt kelle egy Tassónak szenvednie. Még két
hasonló példát tudok, kik szerelmök miatt szen-
vedének: Laucenét kit XIV. Lajos csukatott
a Bastilbe Mlle Montpensier iránt nyilvá-
nitott érzelmei miatt; s Trenkét, kit II. Fri-
drik porosz király büntetett meg nője testvére
iránti hajlamáért, azon különbséggel, hogy mig
Tassó a börtönben meghalt, Trenk késő kort
ért-el. Tassó börtöne igen sok utazótul láto-
gattatik, a falak be vannak borítva nevekkal.
Kiki meg akará örökíteni nevét azon falak közt,
mellyekben Tasso szenvedett: valóságos szen-

telenítés, főképp mert más nevek is itt állnak, mellyek arra jogosítva vannak. Én mindnyájokét kihuznám, Victor Hugo, Dumas Sándor, Zedlitz és Balzac-én kívül, kik értették s föl tudák fogni a nagy költőt. A börtön ajtajából már jó nagy darab hibázik, s ha az emlék-kedvelők mindjárt Tassó halála után elkezdve, egész mostanig folyton folytatták volna ekkép az emlékeztető szedését, legalább 20 új ajtónak készítése vált volna szükségessé. — Angol tudományos utazok, azon helyről, hol Tassó háza állott, még téglákat is vittek magokkal emlékül.

A dom csinos egyház, nekem azonban külseje belsejénél jobban tetszett.

Ariosto, későbben Napoleon piaca, ismét visszanyeré előbbi nevezetét.

Az egyetemen láthatni Ariosto székét, tintatartóját s orlandóját.

A le tre Corone-hoz címzett vendég-
lő igen szennyes, s ez oka hogy csak félnapig
időztem ott, holott szándékom volt még egy na-
pot Ferrarában tölteni.

Bologna.

Ferrarából Bologna felé az út egy jól mivelt konyhakerthez hasonló, az ember fasorok, szőlővenyigék között halad; valódi folytatása a Paduából Ferrarába vezető útnak, eleinte újságával tetsző, de csak hamar unalmas örök egyformaságával, kivált, mert semmi kilátással nem örvendeztet.

Bologna meglepően szép helytt fekszik; az Apenníni hegyek itt kezdődnek. April 30. volt, s így a zöld halmok, kies villák, szép kilátás egészen földeríték a hosszas úttól elfáradt kedélyemet. S. Michaele in Bosco és S. Maria Madonna di S. Luca, hová egy valódi óriási mű, 640 íveken álló fedett folyosó, vezet a városból, igen kedves sétahelye a bolognaiaknak.

A fő egyház igen szép.

S. Petronio a második nevezetességű egyház Bolognában. Réztáblán délmutatója van; a világosság a mennyezetten hagyott csillagforma nyíláson esik be, s mutatja a 12 órát télen nyáron. Ebben a templomban koronáztatott meg V. Károly spanyol király, VII. Kelemen pápa által; ugyan itt van a Baciocchi család sírboltja, ki sógora volt Napoleon császárnak. Ő Eliza nejeinek igen szép emléket állíttatott, ki itt nyugszik eltemetve; hihető hogy a herceg egyetlen leánya, ki Cameratonál van férjnél, emléket állítand atyjának, ki épen aprilis 30-d. midőn ide érkezénk, halálozott meg. A meghalt herceg unokáját az ifju Cameratót nevezé ki örökösének. A palotában, mint mondják, igen sok érdekes ó és újkori drága művek, szép történeti festvények, s családképek Napoleon egész nemzetségéről, találatnak; én azonban ezeket fájdalom nem láthatám, mert a herceg teteme akkor még a kápolnában ki volt terítve. Angelo Mihály mesterséges lépcsőjét láttam. Azon kápolnában, hol a herceg kiterítve

volt, egy érdekes emlék is vala látható, melyet az anya szeretett gyermekinek készítettett. Ábrázol ez egy alvó kiseddet, s ezzel szem közt a falban anyjának, Baciocchi Elizának szíve van eltakarítva; illy felirattal: Elle avait un coeur digne de la soeur de Napoleon le Grand; nekem jobban tetszett s jobban is illett volna így: Elle avait un coeur de Mère.

A harmadik megtekintésre érdemes egyház a dominicánusoké, hol a bemenet baloldali kápolnácskában gyönyörű fresco-festvények találtnak Guido Renitől; ki szinte itt van eltemetve forrón szeretett műbarátnéjával Seranjval; ki szinte híres festőné volt. Lehető hogy őket csak a műkedvelés egyesíté, a sírban hideg a szerelem. Én ezt a szigorú dominicanus szerzetesektől igen szabadelmű eltakarításnak találtam. Ezen kápolnában csaknem minden Guido Renitől van festve. Így kellene minden művésznek nyugodni, műveitől környezettve. Az ennek jobb kéz felől megfelelő kápolnácskában van egy oltár, tisztán márvány- s elefántcsontból készítve. Ez oltár létesítésén minden

akkor élt művész dolgozott. Így Angelo Mihály egy térdeplő angyalt festett, melly az egész világot csodálkozásra ragadja; a mű oly gyengéd, hogy könnyen bár ki is elefántcsontmetszvénynek tekintené.

Láttam itt messziről azon földalatti börtönt is, mellyben a szerencsétlen Enzio király 22 évig kizörtaték a bolognaiaktól; — s más szép emlékeket. Szóval ezen templom egy a legnevezetesebbek közül. —

Igen érdekes Marsigli gr., egy antikgyűjteményből, könyvtárból, s egy természettörténeti s anatómiai cabinetből álló gyűjteménye, több jeles festvényvel. Van benne egy Maria mennybemenetelét ábrázoló kép Caraccitól és általában sok szép kép. A bécsi anatómiai cabinet mégis sokkal rendszerezettebb és szebb.

Legszebb kilátást élvezhetni a négyszögű Asinelli toronyból. Ennek görbe hitvese a Garisendi név alatt isméretes torony. Mindkettő építőjétől nyerte nevét. Az utóbbi sokkal magasabb volt, de lerontaték, miután félni lehetett, hogy összeroskad.

A Paterno hegyen található bolognai villó körül (phosphorkő) azt beszélik, hogy sötétben, izzó szénként világít, ha előbb levegőn vagy napon állt; érdekes jelenet, ha tulajdonsága hebizonyodik. Miután hoztam egyet magammal, ez állítás igazságáról rövid idő múlva meggyőzhetem magamat.

Zambeccari, és Mareschalchi grófok gyűjteményei nevezetesek.

A bolognai Campo Santo, templomostul, minden leírást felülmúl szépségével. Sehol a világon halottakkal nem bánnak olly jól mint itt; s ha az ember ugy végig tekint a hosszú folyosókon, mellyeknek falain a legszebb emlékek láthatók, carrarai márványból jó mesterek által készítve, s tekinti, milly szép és nyájas mind ez: magától támad e gondolat az elmékben „Itt szeretnék halva nyugodni.“ Az ember nincs ugyan en pays de conaissance, de a szép tartózkodás pótolja, mit ismerősökben veszünk. Muratné, az elébbi nápolyi királyné

még élteben e helyet választá hólta-utáni nyugalmaul. A királynét Florenzból, hol meghalálozott, várták ide. Mindenki vehet magának itt egy helyecskét, melly örökre birtokában marad, nem úgy mint Bécsben, hol az ember (némelly családi sírboltokat kivéve) soha sem birtokosa sírjának, hanem csak tíz évre, bérben foglalja el azt. Bolognában még a szegényeknek is maradandó sírjaik vannak, s nem temettetnek, mint Bécsben, árkokban össze-vissza a szerint, a mint férnek. Itt saját osztályok van, szabad földben csak. Így a gyermekek is együtt fekszenek. E helyt fájdalommal emlékeztem elköltözött kisdedeimre. Az helyes, hogy e tiszta angyalok együtt maradnak. Csak az a különbség e helyeken is, hogy a gazdagok itt is, márvány palotákban fekszenek, míg a szegények, szinte mint éltökben, föld hajlékban laknak. Nem kereszt, hanem egy kis karó, mellyen a halál könyvre vonatkozó szám áll, jeleli a helyet, hol annyi könyük hulltanak. Még a halálban sincs — holott az egyenlőség elve itt legalább keresztül vihető volna, mert előkelő

és pór még is csak por és nem arany — még a halálban sincs egyenlőség. A világ nagyja még élteben, mellyben előkelő polcot foglal el, határozza meg, mikép bánjanak vele halála után. Az élet olly nehezen barátkozik meg az enyészettel; innen a pompás márványcímerek, mellyek hasonlók némelly kalmárboltokhoz, mellyek kívül szép rakszekrényekkel birnak, de belül semmit sem találunk. Bolognának e sírhe-lyében minden uj, a régi emlékek legalább jól vannak megtartva. A gazdagok és előkelők sírján feliratok vannak, az egész még nincs elkészülve. Ezen halotti városra a b o l o g n a i a k évenként 6000 scudit költenek, több folyosóval bír, mellyek vas rostélyzatu ajtók által kapcsol-
tatnak össze. A felügyelő igen vigkedélyü em-ber, ki ezen hangulatát a holtak közepett is meg tudja őrizni.

Nehéz szívvel hagyám el a helyet, melly annyira megragadott, s nem hiszem, hogy a világ-szerte hires p i s a i Campo Santo a bolognainál szebb legyen. — Templomában nevezetes mű-

veket találhatni Guido Reni, Caracci Síránytól, kik itt ugy fogadják az idegent, mint Velencében mindenütt Jean Bellino, Paolo Veronese, Tizian és Tintoretto. Bologna vidéke hasonlít Florencéhez, s azért kellemes, mert a városban is a falusi élet kellemkeit élvezhetni, a mezei lakok közel fekvése miatt.

A színház igen szép architektúrát mutat XIV. Lajos korából. —

A Hôte Suisse című vendéglő igen tiszta és ízletes; a képtár egy a legnevezetesebbek közül.

Florencc.

A Bolognából Florenccbe vivő út, ha nem fölötte szép is, de a hegyek, mellyeket Venlencétől kezdve nélkülöznünk kellett, kellemetes látványul szolgálnak. Halmok, völgyek folyvást váltogatják egymást. Az Apennini hegyek nem szép idomuak, nagyobb részben kopaszok, némelleyek ritkásan benöve, igen kevesek fákkal beültetve, azonban nagyon népések; a lakházak nem távol esnek egymástól. Öt hat házas

helyek, sőt egy városka is szépítik a tájat. Cavigliano azon egyetlen hely Bologna és Florenc között, hol éjszakára szállani lehet; mert közönségesen egy nap alatt szokták ez utat megtenni; de e végre jókor is kell fölkelni, mert 15 óra mégis mindig szükséges az utazásra. Egy gyönyörű pont is található a helyen, honnét az adriai tengert beláthatni. Beszélnek, hogy e helyről két tengert is szemlélhetni, megengedem: valami tökéletes látcső segítségével, én azonban csak egyet láthaték, s a másodikra nézve egész szerénységgel kételkedni bátorodom. Filigare és Cavigliano között egy tüzecke tűnt föl szememnek, mintha a földgyomrából lobogott volna fel, hihetőleg vulkán nemü. A rablókkal éppen úgy valánk az Appenineken mint Prevaldban: egy cher voleurt sem láthattunk.

Ha a város pompás látását teljes mértékben kívánjuk élvezni, szükség, hogy nappal érkezünk Florencbe. Én soha sem fogom feledni a dicső várost.

Az utolsó hegyről a kilátás gyönyörű; a tömördek épületekkel s fölséges domojával gazdag város feküdt előttem, annyira hatva reám, hogy örömmel kiáltanék fel: valahára itt vagyok a mügazdag Florencben! Megvallom hogy felette örültem itt létemnek, mert sem olaszországi, sem különösen florenci út nem foglaltatott egyszerű, mindennapias élettervemben. Éltés szellemem, fájdalom, még mindig nagyon ifju e roskadt testhez képest: ezt leginkább itt éreztem, hol lázadó alattvalóim, lábaim t. i., többször cserben hagytak. De mit is tudnak a lábak művészetéről. Gazda nélkül számoltam. És így mindjárt a legelső kirándulásra — miután három órát tölték az Ufficj-ban — egészen ki voltam fáradva, s haszna-vehetlen állapotban, de különben szomorú sorsomban egészen megnyugodva. Szerencsémre 9 egész napig mulaték Florencben, s így az elmulasztottak helyre pótolattak.

Palazzo Pitti az első mücsarnok a világon. Szolgáljon ez leírásul egy a művészetben

járatlantól, műértők hosszasabban irák le e jeles gyűjteményt. Nekem legyen elég mondanom, hogy a Palazzo Pitti-ben több mesterművet szemlélhetni, mint az Ufficj-ban. Ez utolsó csarnokban nem mind szépek a műdarabok, míg az elsőben minden egyes darab különös jelességű. A Tribunát kiveszem. Valamennyi illy nemű műcsarnokokban, s így ebben is, Paolo Veronesetől láték egy Juditot az ő szerencsétlen Holofernes fejével; meg nem foghatom, mint vonhatott e tárgy annyi művészeket. Velencében, Bolognában, s több képtárakban akadtam erre a Juditra: nekem ez asszonyiatlan asszony előadása teljességgel nem tetszett vonzónak. Hogy azt annyiszor másolta le Paolo Veronese valóban alig hihetem. Juditot, Mária mennybemenetelét s Magdolnát csaknem minden gyűjteményben szemlélhetni. Az utolsó szobák egyikében egy bizonyos kép különösen mulatlatott furcsaságával: Ádámot s Évát ábrázolá t. i., kiknek elseje az utóbbit kezén fogta, mint összekeléskor szokás; köztök az atyaisten fehér lepelben.

Eredeti egy kép Fusinótól. Canova Venusa carrarai márványból nekem sokkal jobban tetszett, mint Cleomenetől világ hirű istennéje a Tribunában; amaz ifjabb, frissebb s ezért tetszett ez profanus izlésemnek jobban, a másik öreg, foltozott, töredezettnél. Ugyan itt megmutatják az alsó teremeket is, a kápolnát, egy részét a fő-hercegi szobáknak, hol mindenütt gyönyörű festvényeket láthatni. Az egész bútorzat még Eliza Baciocchi idejéből való. Az alsó termekben a pietra durából készült több jeles asztalok között szemlélhetni szoborműveket, szép edényeket, s egy nagy képet, melly VIII. Károly Franciaországból Mailandba történt menetét ábrázolja. Ugyanazon a képen, közepett a nép között, található Savonarola. Egy ablak mellett van egy kedves emlék, felejthetlen Ferenc császárunktól, tulajdon kezeivel készítve. A kép egy tájat képez ónnal rajzolva, várral, hegygyel, fákkal, s katonákkal, mint rendesen gyermekek rajzolnak; alatta ezen iratka áll: *Frantz, 14. Sept. 1772.*, s így a szeretetre méltó kis művész akkor négy éves volt.

Az ezüstkamra valóban főhercegi ezüstben gazdag, több vaissellet, egyet vermeilleből; továbbá egy drága kövekkel kirakott pompás arany feszületet bir **Benevenuto Cellini**től.

A **Palazzo Pitti**hez tartozó **Popolinkert**et a nagyherceg lakja; az egész francia ízléssel készült, de nem olly meglepő mint **Schönbrunn**; a szobrok többnyire feketék, a schönbrunniak ellenben fehérek, és jobb állapotban, mit csodálni lehet, mert a florenci éghajlat sze-
lidebb, s így a művészetet jobban kellene tisztelnie, mint a schönbrunni. Mindjárt közel a be-
metelnél van egy barlang, csepegőkőből össze-
rakva; eleinte, ha az ember a vas rostélyzatu
ajtón betekint, csupa idomtalan kő-darabokat
szemlél; de minél tovább nézzük, annál több-
féle csoportozatait lehet megkülönböztetni az
emberi alakoknak.

Az állatgyűjtemény csekély; e tréfa kiesett a divatból; mostani időben, négy lábu mulattató látvány darabokért már nem igen szeretnek

pénzt adni. Az Ufficj a második képtár a világon. Itt található a híres Tribunát, hol minden festvény, minden metszet, remekmű. Jobbrul egy fekvő Venus, balról egy másik Tiziántól, ismét egy más Cleomenetől, álló helyzetben; egy Apollo, egy Faunus Praxitelestől, a Gladiatorok diszesítik a Tribunát. Itt annyi meztelenségeket láthatni, hogy az embernek el kellene magát szégyenlenie, ha mindezek a művészet rovására nem történnének.

Ezen csarnokban az ember olly kevéssé szerény, hogy épen nem tarja illetlennek, illy tárgyak közt addig időzni míg csak lehet. A Tribunában egy Flora, Madonna del Cardellino, s Raphael Fornarina-ja nekem legjobban tetszettek. Egyébiránt itt minden mesetermü; s annyi holmit láthatni, hogy részletekre vajmi kevéssé figyelmezhetünk. Az egész nagyszerü benyomását becses emlékkint viszi magával az ember, s azon nyeresége mégis van, hogy, ha itt néhány óraig mulat, derék meste-

reket ismér, s meg tanulja különböztetni a szépet a nem széptől. Itt is vannak különben festvények, miket nem tarték jolly becseseknek, hogy e helyen diszelegjenek. Így láttam például egy Venust, ki kedves Amórát egészen prózai, ugynevezett sűrű-fésűvel tetvészi. Venus valóságos mindennapi, vesztére-hagyott, polgári alak, Amor pedig borzas fickó, s mindkettő tekintete gyűlöletes. Meg vagyok győződve, mikép Venus, ezen kép láttára igen megboszankodnék, bár a Tribunában, hol háromszor mesterileg szépen, egyszer pedig mint a világhíres medicei van festve, vigaszt találhatna. Másik kép, az emlitem ellentéte: házassági-jelenet. Két nő viszi a menyasszonyt háló-szobába, hol a sovár völegény tárt karokkal, s az ágyban várja őt. Völegény s menyasszony szörnyü alakok; amaz részeghez, imez pedig markotányosnőhöz hasonlít. Giovanni ezen két műve régiség, s különös összeállítás miatt érdekes, s mindkettő a hosszú csarnokban áll; mit a többi szakoknál elébb kell átvándorolni. E szerint a Tribuna legjelesb,

aztán a Niobeék tereme; világos itt, hogy a kö sem érzéketlen. Láthatni, mint sír az aggodó s szerencsétlen anya; s ki ezen fájdalmat ismeri, sír vele; egyébiránt ezen teremben nem volt semmi különös, mi nekem tetszett volna. Vannak még, müértöknek igen szép metszvények, sarkophagok, római császárok mellszobrai s az Ufficjba menetnél egy sertés. Nem akarom ugyan tagadni a munka becsét, de bizony nekem a sertés még sohasem tetszett úgy mint müvészet tárgya. Florenben azonban gyakran találkozhatni vele, kedvenc darab. Ohajtottam ezen előszeretet okát kipuhatolni, de nem tudtam meg. Azt hiszem, hogy eredetiség egyedüli alapja.

A kincstár; igen sok becses tárgyat szemlélhetni itt; legjelesb azonban egy kristály szekrény (cassette) Benvenuto Cellinitől; aztán nyolc agátkő-oszlop, mik azon oltárhoz valók, mellyet a nagy-herceg készíttetett. Középen florencei mozaikasztal. Van itt, mint szinte a Palazzo Pittiben, sok igen szép s nagy becsü asztal,

egyegy tíz személyre való, mellyeknek darabja 20000 scudi *) értékű. Ennyi gazdagságot, ilyen munkában, pietra durából sehol sem találhatni. Majd a tizenkét apostol, mindenféle drága kövekből, mik szinte a fölebb- említett oltárhoz rendeltetvék, arculatjuk van ezeknek különös szépen kidolgozva; a kövek színjátékait illy összevágólag kikeresni valóban szörnyű munka s fáradtság. Mindig három órát töltöttem a csarnokokban; alig válhat meg az ember azon mindenféle szépségtől mit lát, s müértő, mükedvellő lesz, mielőtt sejtené. Azt, a szép hatása eszközli. Kilenc egész óraig valék itt; ha kilenc napi rövid itteni tartózkodásom engedé vala, még néhányszor elmenendő. Mind a két csarnok igen élénk, és sok idegen, honi fi- s nőfestézt találhatni benne. Sok hölgyet láttam, kik olly szépen másoltak, hogy Raphael vagy Tiziannak sem vált volna szegyenére. Vasárnapot kivevén, midön minden zárva, a teremek minden

*) Scudi olasz ezüst pénz, 1 for. 24 kr. — 1 for. 58 kr. értékű.

művész számára nyitvák. A csarnokokban ezen élénk zaj, tolongás, füstészek s idegenek jövésmenése ugy tetszik, mintha minden művész feltámadt s jelen volna. Mint irigykedem a művészekre! ők boldogok e földön, művészetnek élnek, keveset törődván az emberek mindennapi bajaival, emberi nemünk finomabb faja, ők művészetért hevülnek, s kitkit nyugtan hagynak utjában; még szerencsétlenségben is festő-támasz előtt Raphael v. Carlo Dolce gyönyörű eredetiével bibelődni, ha nem vigasz is, de gépelyi szórakozás legalább, s egyetlen egy, mi nagy szerencsétlenségben lehetséges; akkor kéz játszsza a főszerepet, s a bádgyadt lélek, ellenállásra elégtelenül, nem akarva is követi a munkás kezét. Általában, leginkább szánhatni azokat szerencsétlenségökben, kik tisztos állapotban élnek és semmi bizonyos munkájok nincs. A gyötrelom minden fokozatát kénytelenek ezek szenvedni. A pórnö eltemeti reggel forrón szeretett gyermekét, órával később vízre megy s mos; majd férje s több gyermeke számára főz. Nincs ideje, mint a vagyonos- és gondatlannak,

hogy szerencsétlen legyen. Azonban méltányos is, hogy szegénynek gazdag felett illy előjoga legyen. De hova vittek gondolatim! hisz nem bölcsészeti szemléletet, hanem naplót szándékom írni; azért csak frissen a Corsini csarnokba, hol szép palotát, gyönyörű képgyűjteményt láttam, s melly kiváltkép Carlo Dolce műveivel gazdag; mik valóban olly édesek, mint a művész neve, s egész szobát töltenek meg. Florenceben, Palazzo Pittis Ufficj után Corsini legszebb csarnok. Itt is találtam egy boldogtalan Juditot. Megfoghatlan leend előttem mindig az, hogy miért választotta olly sok első rendü művész ezen tárgyat. A szelid, szerető, béketűrő hölgy hóhétképen nekem egyáltalában nem tetszhetik. Ufficj-ban van még Thorwaldsentől Sándor császár érdekes mellszobra is, ezen felirással: *L' ange est au ciel.*

A székes-egyház, ezt hajdan „Santa Reparata“-nak hítták, kívül jobban tetszik mint belül; mert úgy látszik, mintha az egész

rajta levő munka fekete ébenfából s elefántcsontbul készült volna. Fekete s fehér márvány-épület. Ezen egyházban több emlék van, s köztük basreliefben Farnese Péteré, ki, midőn harcban lovát alatta megölték, öszvéren vezérlé a hadat s győzött. A Pazzi-Medici összeesküvéskor gyilkosság is történt itt. Az épület hossza 370, szélessége 260 láb.

A Baptisterio is fehér s fekete márványból van s mintegy kirakott (marquetterie)mű. A Rotunda, hajdan Márs kápolnája, mesterség valódi ékszerszertára; bronz ajtajairól Michael azt mondá, hogy azok paradicsom-kapunak is beillenek. Itt minden pompás! Hogy részletesen vizsgálódhassam, imaszékbe ültem, s kezembe vevén Guido de Firenze-t váltogatva olvastam és csodálkoztam, elég kéjelmesen. Él a művészet, ha kihal is a kor, melly annak műveit teremté.

S. Lorenzonak igen érdekes keresztfolyosója van, hol fizetésért kitkit eltemetnek. Ugyanitt Angelo Mihálytól igen derék emlé-

s munkákat láthatni; oltár mögött nagy rostély-
 ajtó van, mellyen keresztül (be is mehetni
 ugyan mint én tettem) szemlélhető a Mediciek
 diszteljes kriptája; Medici Lorenzó s Ju-
 liusz bronz koporsóban itt nyugszanak. Juli-
 uszt, S. Reparata mostani székes-egyház-
 ban a Pazzi-összecsküvéskor ölték meg.
 Ezen nagyszerű építészeti műnyolcszeg, egyip-
 tusi granitból, giola s verd antico kövekből,
 mindenféle becses kövel diszítve. A nagy-her-
 ceg most ujittatja, de csak tíz év múlva leend
 meg. A menyezetet Benvenuti föstette, s már
 kész. Itt van Medici Kozmo szobra is;
 négy nagy-herceg bronz koporsókban. A Me-
 diciiek itt nem puhán ágyaztak ugyan, hanem
 tartósan. Most azon rendkívüli drága s pompás
 emlékre akadunk, mit a nagy-herceg, megholt
 nőjének, ki szász hercegnő volt, állittat, s mint-
 épen most dolgoznak; egészen pietra dura-
 ból; a sarkophag, szász mozaik- cimerekkel már
 kész. Ezen mű ép olly mesteri mint drága leend;
 egy oltár jön még hozzá, egészen megfelelő
 mozaikból. — A nagy-herceg igen sokat költ

rá, érzéketlen kő hadd képezze az érzésteljes férj fájdalmát.

Ezen kápolna mellett van még egy más, egészen az Angelo Mihály műve; sőt egy szobor is van benne, melly bár nincs még egészen elkészülve, még is kész; mert a nagy mestert fél munkájából is megismérhetni. Itt fekszik a most uralkodó nagy-herceg atyja.

Santa Croce, Florenc pantheona; bemenetnél jobbra láthatók az Angelo Mihály, Galilei, Dante, Alfieri s Machiavelli síremlékeik.

S. Annunziata-ban a Medicisek kápolnája merő arany s ezüst, egyik folyosója szép fresco-festvényekkel diszelve; itt fekszik Cellini Benvenuto. Jóllehet az egyházak közt, az említettek, Santa Maria Novellát sem feledve, legkitünőbbek: mindazáltal kinek ideje van, láthat még sokat, mint Velencében s Milanóban is, mik nálunk valóban érdekesek volnának, s megnézésre mindenkép méltók.

Igen érdekes azon intézet, hol a pietra durábóli munkákat készítik. Iszonyu fáradságba kerül az oniksz, agát, karniol, lapis lazuli, malakhit, jáspis stb. köveket ugy kiválogatni, hogy különféle virágok s levelek árnyékozását ábrázolják. Itt csinálják a megholt nagyhercegné emlékét s az oltárt; minek sok része kész ugyan már, de mégis évek telnek bele, mig az egészet felállithatják.

A Palazzo Borghese szép palota, számtalan szobával s diszteljes teremekkel, s most is minden ugy van rendezve, mint midőn Borghese Paulina, Napoleon testvére, benne lakott. Tündér-szép ünnepélyeket adott ő itt, s mi bronz, selyem, kárpit, kristály, szőnyeg holmi látható, az a nagy császár testvéreinek akkor mind Párisból szállittatott.

Murat Karolina, Nápoly hajdani királynéja 1841. jan. holt meg tulajdon házában, Florencben, melly most igen jó vendégház s „la Nation italienne“ cimét viseli. Különös ellentét: Ven-

dégház s királyi bútorok ! mostani tulajdonosa ugyanis, mindent úgy hagyott mint volt.

Bellosguardo, melly Florencben legszebb kilátással — millyet csak képzelhetni — ajánlkozik, Galilaei utolsó lakhelye volt. Ezt bizonyítja azon felirat, mit mostani birtokosa a ház külső falán köbe vésetett. Vele az átelleni oldalon Fiesole vetélkedik, s hiszem, senkinek sem vétek, ha a kilátást, a fiesolei zárda terassaról épen olly szépnek nyilvánítom. Mind a két hely egymással majdnem szemközti, csak a város fekszik köztük; ki ezen két kilátásban gyönyörködött, az nem ohajt szebbet.

Fiesole Florencnél sokkal régibb; benne sok római régiséget p. o. körfalat stb. láthatni, egy ez a legrégebb olasz városak közöl. Florenc sokára lett aztán, midőn Fiesole már ó volt. Mindennek javaslom, hogy ezen egy órai sétát ne hanyagolja el. Ez előtt, a ki mondhatlan rosz utak miatt, igen nehéz volt ezen élvezetben részesülni: most azonban a nagyherceg, valódi hercegi utat csináltatott, mi-

ért minden utas emlékében áldott leend, s az utas, a világon legszebb kilátást élvezve, nyargal lefelé. Fiesoleben egy, igen régi egyházat láthatni; aztán van a zárda, hol az igen szegény de fölötte nyájas kapucinus atyák engem az imaházba s terassra vezettek. Az imaházban mutattak igen érdekes képet is; de mivel már sötétes volt, bizonyosan nem tudhatom, mit láttam; valami ujat azonban nehezen. A terasson jutott eszembe, mit Florencről valami útleírásban olvastam: „Florence semble reposer sur des coussins de verdure;“ Olly szép zöld volt minden.

Petraja a nagy-herceg nyári laka. Az ut odáig ocsmány s mindenütt két magas fal közt viszen, mik itt igen számosan s a külvárosok majd minden szakában vannak. Mivel az udvar épen itt mulatott, a kertet nem tekinthettem meg. Az egész inkább magánybirtok, mint hercegi várforma. A felsőség itt magányszemély, de a Palazzo Pitti-ben nagy-herceg.

A szentháromság-piaci „Hôtel de l'Europe-ben kényelmes lakás, s kilátásom az Arno-ra volt, melly épen itt legszebb s legszélesb. A hid szomszédsága igen élénkíti ezen helyet.

Az Amphitheatrum igen szép épület; Orestest láttam, s igen sikerülve adták.

Florencben még sokféle szerzetesek vannak. Egy este olly temetést láttam, hol a koporsót fehérbe burkolttak vivék, másnap szinte hasonló alkalomkor feketék voltak a halott-vivők. Mi valóban úgy tetszett, mintha amannak angyalok, emennek pedig ördögök szolgáltak volna. Barna szerzetesek is laknak itt — s mivel rendszeren este szoktak temetkezni, az egész igazán borzasztón tűnik fel. Öltözetök hegyes kamzsáju calander, vászon álarcformával, mellyen két lyuk van hagyva, úgy, hogy láthatni ugyan, de azt, kin rajta van, nem ismérhetni föl.

Akaratom ellen is az inquisitio s titkos büntörvényszék jutott eszembe; mert tagjai illy formán öltözködhettek.

Loggia dei Lanzi bronz szobor-mes-
termüvek Cellini B-tól s másoktul.

Pratolino nagy-hercegi mulató-kastély; nagyszerü ciprusfa-sorok vezetnek ide, hol inkább világhódító emlékét gyanithatni mint kastélyt. Ugy hiszem, hogy Napoleon, ha szabadságában állott volna, e sétasorokat választandá sirhelyeül. A kápolnában gyönyörű fészület van Cellini B-tól. Itt őszszel, s egy hónapig mulat a hercegi család.

Cachines a florenciek *Pratere*, hol fá-cánok az erdő urai, mint szarvasok a bécsi *Prateréi*. De az itteni mulatság neme egészen különböző. Nagy körben kocsiznak ugyanis körös körül; aztán a lakatlan kastély-előtti szabad téren megállnak, s kiki kocsijában marad. A mulatás igen illedelmes, de, ha csak a férfiak kocsiból vagy lorúl leszállván, hölgyekkel az idő-rül nem csevegnek, épen nem legvidámabb. Különben, utmutatóul addig diszeleghet az em-

ber, meddig tetszik; s ha illy helyzetben, körülbelöl fél órát kocsin ülve töltött, ekkor a kapu elébe hajtat s ott tetszése szerint ismét megáll, várván, nem jön-e valaki, kivel az időt eltöltse; ilyen azonban nem mindig akad. Csak ezután megyen egész csöndben haza. Illy séta általjában megkívánja, hogy az ember ifju, csinos és kapós legyen. *Malheur à qui ne l'est pas, sa voiture reste une Oase non visitée par les Lions de Florence.* Nincs haute Crème, polgár- s néposztály, melly egész héten dolgozik, hogy vasárnap jól mulat- hasson. A crème, hiszem, palotákban lelhető; mert mindenütt vannak gazdagok s miveltek, kik kevesbbé vagyonosak s növeltek fölött magokat kitüntetik; de *Cachinesben* ezt nem láthatni. Két vasárnap voltam itt, s mind kétszer kevés gyaloglót láttam, csinos koci- s lókészületet pedig épen nem. Minden olly komoly volt; a lovak kimért léptekkel járdaltak. Senki sem ült le (mivel ülőhely s étház, hol rántott csibe, sör s hasonló ártatlan frissítők ajánlkoznak, épen nincs). Vidám s minden osz-

tályzatu vendégivel a Pratert nem leltem itt föl — bár Cachine igen szép sétahely.

A protestans temetőt, mit angolok építettek s tartanak fel, az igazán csinos síremlékek, cyprusok, füz- s nyárfák, kedves kertté teszik. A többi szép sírirat közt akadtam egyre, mit anya készíté lányának: „Elle ne viendra pas, mais nous irons à elle.“ Mivel Florencben sok angol települt le s még sok utas jön, ezen nyughely valóban célirányos, hogy ismerőseik honában maradjanak.

A' Palazzo Vecchio a Mediciek hajdani fejedelmi-laka, igen meglepő, s kívülről inkább mutat palotát mint a' Palazzo Pitti; azt hercegek építék, ezt egyes ember, kit ezen épület tönkre tön, annyira, hogy ezt eladni kénytelenítettett. Több nagy terem van benne, mellyek részint üresen állanak, részint irószobákul használtatnak. Egy nagy terem frescoival s szobraival gyönyörű, Ádám s Éva carrarai márványból szépek. A Medicieknek még sok szobájokat láthatni; üresen

állnak ezek, hatalmas uraik pedig elenyésztek. Itt vannak a Bertalan-éji borzasztó emlékü Medici Mária s Katalin. Kár hogy nem laknak ezen épületben, melly még jókarban van. Mindjárt bemenetnél, egészen különös fajta, féligkopott freskok léteznek, városokat ábrázolók, mik közt, Pozsonyt, Bécsset, Szigetet, Prágát, olvastam; vezetőmet kérdezvén, hogy mit jelentenek ezek, ő az felelte, hogy azok a nagyherceg birtokai; mikkel valóban úgy van, mint az ausztriai császár a jérusalemi király-cimmel.

A szép művészetek akademiájában láttam mindazon képet, mellyek több év óta jutalmat nyertek; senki se mulassa el meglátogatni ezen akademiát. Je suis fatiguée de l'enthousiasme; s javaslom mindenkinek: menjen oda s ön szemével nézze meg.

Nagyon fájlaltam, hogy nem láthatám a természetiek tárában azon husz szobát, hol a dögvész minden fokazata olly művészileg van ábrázolva, hogy azokat illetődés nélkül nem tekint-

hetni; hihető, vezetöm gyöngének tartott, s ezen fájdalmas megindulástól akart kimélni; Guidomban ezen szobákról semmi értesítés.

Pergola igen szép színház, en stuk veresre függönyözve; de még sincs olyan mint Vencében a Fenice. A világítás igen erős. A dalljáték ekkor Olaszországban közepszerőség-alatti volt; és sehol sem olly jó mint Bécsben, ha énekesnő jól énekelt, az bizonynyal német volt.

Egyház-zenéből csak egy nyugmisét halottam; mi igen jól ment véghez. Az egyház kívül-belül fekete s fehér, arany rojtu függönyökkel volt bevonva. A gyász állvány szépen díszesítve közepen emelkedett; különféle irányban ültünk körül, mint valamelly Liszt-féle hangversenyben, némellyik épen hátat fordítván a főoltárnak szemközt a karral, hogy jól láthasson, csak a szentség felmutatásakor fordult meg; aztán pedig mindjárt az előbbeni fesztelen helyzet állott be. Kevés ájtatosságot

vettem észre, s ha a szegény, boldogult, philharmoniai társulatnak, mellyért a mise tartatott, isten előtt más közbenjárói nem lennének mint mi: valóban szánandó volna, mert igen keveset imádkoztak, többet énekeltek; a munka s kivitele jeles volt.

L u c c a.

A florenc-luccai útban semmi nevezetes, Pistoja városát kivevén, melly elég csinos; egy ó tanácsház van itt a Medicisek címerével s e mellett egy régi templom. Lucca felé a táj mindig kellemesb, fekvése pedig nagyon igézö. Ez valóban a legműveltebb status. Egy darab földecske sincs használatlan; az utak tiszták s jók mint valamelly parkban. A tájék Luccától Marlia s a fürdők felé varázsló.

Marlia, a herceg nyári mulató-helye nem nagy, hanem igen comfortable. A hercegnő itt szokott nyaralni, a téli hónapokat pedig Piana-ban tölti, melly a tengerparttól nem messze fekvő magányos kastély, hol, mint mondják az éghajlat sokkal szelidebb. — Csöndes magányban, kis udvarával itt él.

Luccában különféle kertek vannak; itt konyhakert, búza, kukorica, (gran turco) olaj, és babbal; ott francia, merő szőlőlombsétákkal; majd mesterséges öntözésű gyönyörű zöld angol kert. Szünetlen fasorok közt visz az út, mik szerencsére akkor szakadnak meg, midőn a bágyatt szem már szabad kilátást ohajt.

A pór itt mindent maga termeszt, mi élelmire megkívántatik, s a szükséges nyers terményeknek tulajdonosa. Búzáját, borát maga termeszt, szőlőtökéji szántó földjeit körzik, fűz- vagy olajfákra futók. Fája fűzágak, ágya kukorica-levél, zsirozója az olajfa, s mégcsak darabka kender-földre van szüksége ruházatul.

A lakosak illendően öltözkednek, tisztán fésülködnek, mit Olaszországban ritkán láthatni; szorgalmasok is, mert orsóval járnak egyik helyről másuva. Szembetűnő a jóllét. Az adózások nem igen nyomasztók lehetnek; pénzt nem fizetnek, csak természetben a termésök felét adják a hercegnek, ki a magot előlegezé.

A luccai fürdőkben, hol a vidék olly bájos, az éghajlat annyira szelid, igen sok angol van, kik télen, nyáron itt mulatnak.

Marliában pópát s igen kedves orosz egyházat találtam. Amaz Magyarországból, a maria-pócsi zárdából jött, s hét éve már mióta ezen, a világon legfölségesb táj, legszelidebb éghajlat, kedves lakás gyönyöreit élvezi s a herceg jótékony bánásmódjában részesül, ki minden szükségeről gondoskodik: de ő mégis zárdájába s a homokos Szabolcsba visszakivánkozik. Milly különbözök a megelégedésről fogalmak.

A hercegi kastélyt méltó megnézni, a nagy appartement pompás. Maria Luiza a herceg anyja lakta ezt. Itt van a világon, mint hiszem azon legnagyobb Porcellan de Sevres diszedény, mit Napoleon rokonának, a hajdani olasz királynak, ajándékozott.

A Baciocchi-gyűjtötte képcsarnok silány; mert szebb darabjait a herceg Angliában eladta. Csak egy zárda-kar tetszett, hol szerzetesek imádkoztak, kikre egy ablakon s olly művészileg áradt világosság, hogy az, albumokon keresztül csillámlott.

Mutattak továbbá egy gyönyörű szoborcsarnokot, melly az appartementbe visz; aztán két templomot, egyik neve Ferdinanda, ennek a hercegné arany lámpát csináltatott, melly a Volto santo kápolna előtt függ. Volto santó rul ez a legenda: János apostol, ura halála után, ennek képét fába akará metszeni, de vonásai nem igen élénken lebegvén szeme előtt, művét nem folytathatá, s azon fölötte ke-

sergett; ekkor álmában látá Krisztust. Igen nagy örömmel kezdett most munkájához, s be is végezte a képet épen úgy, mint most látható. Krisztust a keresztfán, arannyal dusan himzett ruhában, ábrázolja ez; s mivel szokatlan őt így látni, lelkem előtt különösen tűnt fel. Ezen templomban még igen szép oltárképek vannak.

Lucca legszebb sétahelye a Sopra le mure, melly a várost körös-körül-veszi s élőfákkal van beültetve. Lucca szép mulató-hely, azt hiszem, hogy a herceg, ha Parmával elcseréli, sok kellemtől marad el.

P i z a.

Luccából Pizába a pizai fürdőknél visz az ut, s úgy tetszik, mintha szüntelen kertben utaznék az ember; ottan-ottan boszantók is a fasorok, mellyek a vidék szemlélését akadályoztatják.

Piza egész csinosságban mutatkozik, s mindjárt láthatni a legszebbet, mi nézni való: az egyházat, félszög tornyot, Baptisterió-t, Campo santó-t. A várost az Arno kétfelé

szakítja. Az Arnometti utcát Lungarnonak híjják, s legszebb része a városnak, ajánlom az itteni lakást, mert a kilátás gyönyörű. Meglátogattam Marco föstészt, ki gyöngéledő egészsége miatt itt települt le. Műhelyében semmi sem volt kész. Művei kapósak, egyet sem hagynak sokáig nyakán. A templom maga nemében igen szép, tiszta s jó karban tartott. Régi ugyan már, de mégis új; a nagyszerű granit-oszlopok, a pompás bronz-ajtók, ép olyanok, mint a florenci Baptisterióban, s ugyanazon mester művei. A néma ábrázolatok, az emlékek dicsők. Ez már észmém szerinti egyház.

A Baptisterio, hajdan Venus-kápolna, épen olly modoru építés, mint a florenci, csak-hogy belseje nem olly szép; méltó megtekinteni a szószéket, s a Baptisteriot, melly szokatlan nagyságu, mert úgy van kiszámítva, hogy a gyermeket, mint a keresztyénség kezdetekor történt, egészen megfüröszthessék. A Baptisterionak még azon jó tulajdona van, hogy benne az emberi hangot igen jól megérthetni. Vezetőm

énekle ; igen szép volt ugyan , mégis sz. Károly jutott eszembe : milly menyeileg hangzanék itt szava , sphaerak harmoniája lenne az !

Campo Santo gót építésü kereszt-alak, nagy gót ablakaival , s boltíveivel , miknek holdvilágnál fölséges hatásuk lehet. Mondá is az ör , hogy éjjel többen látogatják mint nappal. Középen azon föld van , mellyet a pizaiak Egyiptomból hoztak, s mellybe az előbb-kelöbberket temetik. A keresztfolyosón sok római sír- emlék , mellszobor , basrelief , sarkophag , sírkő van , feliratokkal , mellyek bár szép rendben vannak , többnyire csonkák. Sok sarkophagon egyebek közt Bachust láttam vidám csoportjával. És ez holtak szállása lehetne ? Én ezeket mint nem tudós , elég egyszerűen fürdőkádaknak tartom. A dorbézoló ábrázolatoknak inkább élők mint holtak közt van helye. Csak egy sarkophagot emlitek még ! a Beatrice grofnéét , Matild grofné anyjáét , ki a pápának hagyta roppant birtokát.

Ambár itt majdnem minden csonka, s tört, mégis szép a Campo santo. A régiség teszi becsessé; a bolognaiban ellenben minden új, s e szerint így módosíthatnám őket: Le premier est pour les morts antiques, le second pour les morts modernes. Nekem mindkettő igen tetszett.

A városban kevés látni való van; néhány nyilvános épület, mikre mindenütt a Mediciek cimereit illesztették, bizonyságául annak, hogy ők műszeretők s nagylelkűek voltak; aztán az Arno-melletti kis egyház, mellyet építésmódor tesz nevezetessé.

Piza környéke Livornó felé egész rónaság, egyedül a tenger tekintete érdekes. Livorno szépen épült új város, művészet s emlék nélküli, utcái egyenesek. Nem tetszett hogy a tengerhez nem férhetni, s nincs egy Molo is, hol sétálni lehetne. A part annyira be van építve szennyes házakkal s magas falakkal, hogy a tenger egyáltalában nem látszik. Egy szűk kikötőben bárkát kell bérelni, mi

mindig áll készen, hogy az ember tengerre mehessen; mert a nagy fal elfödi ezen szép s hatalmas elemet. Én egy amerikai hajón mentem, melly épen itt horgonyolt. Rendeltetése: a földközi tengeren három évig kóvályogni, valóban nem legkellemesb mulatság; megnézegettem a hajót, s úgy találtam, hogy semmit sem különbözik Hebetől, mellyet Velencében láttam. Minden olly tiszta, rendes volt itt is mint ott; csak hogy az amerikai katonákkal volt rakva, míg az ausztriai üresen állott. A kapitány igen módos ember volt; hogy tiszteletét mutassa, két igen ifju 15 éves Midshippot adott mellém. Ezek mindent megmutattak a hajóban, tetőtül egész aljig. Nem igen volt kedvem férfi-kíséret nélkül nyílt tengeren s amerikai hajón lenni; és igen örültem, midön ismét bárkám-ban valék.

A kalmárboltok szépek, de valami különössel nem kínálkoznak. Általában Olaszországban, Genuát kivevén, a selyem árúk olcsók és szépek; Florenceben az angol s fran-

cia diszárúk igen szépek s drágák, Bécsben az árukereskedések szintilly szépek, s a mellett olcsóbbak. Méltó megtekinteni a Campo-santo-t, mellyet azonban a pizaihoz s bolognaihoz nem hasonlithatni.

Massából Genuába.

Pietra Santából Massáig mindenütt igen szép helyen, gesztenye- s olajfa-erdők közt mehetni. Massa nyájas városka. Carrara s Massa közt látszik a földközi tenger, Elba s Corsika (egyébiránt olly csekély szigetek, hogy némelly mester uram e kérdésre: hol van Elba? hebegve felelné: nem tudom), mellyeket a következőknél oly érdekessé tön. Napoleon itt született, amoda számüzeték. Rivierától Genuáig tett utamról lelkiismeretes mondhatom, hogy csak az is megérdemli az utazást; olly szép tájak, s a leg-

méredekebb hegyeken is olly mesterséges utak vannak itt.

Massából Carrarába viszen az ut, igéző völgyben fekszik ez, s egészen a művészetért van alkotva. Több szobrász műhelyét kerestem föl, s nagyon csodáltam, midön tapasztalám, hogy sok csak ideig óraig marad itt. Carrara szobrászok egyeteme, és sok szép, részint kész, részint munkában levő szobrot láttam. Gyönyörű művészet, melly lehetővé teszi mi lehetetlennek látszik: életet s érzést adni a könek. Leginkább tetszetek: egy imádkozó gyermek, angyaltekintetével az égfelé s kulcsolt kezekkel, egy fekvő Venus, és bünbánó Magdolna, kivel imádkozni szinte kedve van az embernek. Legtöbb munkát Romába küldenek. Ez a főiskola, hol minden szobrász köteles pályát végezni, mielőtt mesterré lenne. A művészek fölötté kellemesen élnek. A színház valódi muza-templom, egészen márvány, s gyönyörű építés; vajmi kellemes, egy csupa fehérmárvány épületet nézni; még nem rég épült, idevaló művészek mun-

kája, kik egyszersmind színészek; valóban igazi müegyeselet.

Carrarától Spezzián, Borghettón keresztül Sestriig, melly egészen tenger mellett fekszik, mindig lefelé és sebesen halad az utas. Nincs fogalma az embernek arról, hogy milly népes e föld. Egész utat társaságban tethetni meg, mi fájdalom nem igen kellemes; mert majdnem mindenütt koldusok követik a kocsit, s úgy látszik, mintha kerületekre volnának osztva, mert ha ujak jöttek, elhagytak bennünket az előbbieik. Örömmel tenné mindnyájokat boldoggá az ember — de nem lehet. — Romok s erdők váltogatják egymást, legmagasb hegyekre építettvék a városok. Ezért egy fordulóra három várost pillantottam meg; mi a tájéket igen festőivé teszi. Azt hiszem, hogy a magas hegyekre települést a föld szüke okozza. Brevetik a kis lapályt, s ott laknak hol nem szánthatni: köves bércfészkekben. Bár évenként sokan vándorolnak Amerikába, ezen tájék mégis tulnépes; véleményem szerint a tenger közelsége okozza ezt; megfoghatlan, mikép táplálkozhatik itt annyi nép.

Borghettából gyakran láthatni a tengert; mérföldekig, tátongó örvények mellett, részben hóval fedett magas hegyeken, rendetlen házak s városoknál viszen az ut Sestriig, hol megháltam. Milly fájdalmas volt, hogy behunyt szemekkel kellett alunnom; egész éjszaka édesörömet ütem volna a holdvilágnál a tengert csodálandó. A vendégház igen közel a tengerhez, diszolgó címe: Hôtel de l' univers; benne igen jól ehetni.

Most jönnek Matterano, Branco, Rua, hol egy, egész a tenger közelében fekvő vendégházban ebédeltünk. Mivel vasárnap volt, templomba mentem nagymisét hallgatni, minél egy lelkész s egy ministrans végzik a szertartásokat; az énekdarabok operából szedetvék s ezen fölül igen rozszak. Isteni tisztelet végeztével lelkészünk maga oltogató el a gyertyákat.

Chiavarin, Rapallón, Reccón át Genuának viszen az út, mindenütt a tengerparton a világ legszebb vidékén. Minden utazni vágyónak ezen utat ajánlom választani, ez bizonyára a legérdekesb és legkielégítőbb.

G e n u a.

Genua egy a világ legdicsőbb városai közül; igen meglepő illy szép, tiszta olasz várost megpillantani. A Rue des orfevres és másik utcán, hol igen szép boltok vannak, kocsival nem járhatni, mivel igen szűkek, hegyesek, e mellett a tolongás ép ezen két utcában igen nagy s élénk. Valamelly utleírásban olvastam hajdan, hogy Genua régi, néptelen város, hol sok palota van ugyan, de az utcákon fü zöldellik. Ezt épen nem tapasztaltam. Parisban, Lon-

donban, s Bécsben is vannak utcák, egészen félre eső helyen, hol fü is nő. (Ugy vettem észre, hogy itt, különösen Vasárnap, a város szebb s finomabb részében, igen zajos élet van).

A Strada nuova s nuovissimában van legtöbb palota; láttam a Palazzo Ferrát, Palazzi Brignolé-t, Pallavicinit s Realé-t. Ezen utóbbi ugyan igen szegénynek mondhatni, s hiszem, hogy egy királynak sincs olly egyszerű palotája, csak Carlo Felicenek, Strada Balbi-ban. Ezen palotát, összehasonlítván a fönérintettekkel, elhagyott magántulajdonnak vélné az ember, ha a fejedelemsék az udvarló teremben nem volna; mi valóban szép építmény. Évenkint csak egy holnapot — octobert — tölt itt a király. Természetes, hogy így nem sokat gondolnak az épülettel. A király szigorú férfi s jó rendet tart. A rendőrség szinte, miről következő anekdotát hallottam: Taval az olasz tudósok gyűlést tartottak itt, az elnök az egész országból mindent meghitt, ki csak valamelly szakban arra igényt

formálhatott, e szerint Milánobul is jött két sebéssz, kiket a kapunál nem bocsátottak be. Utlevelöket, az elnöki meghívást hasztalan mutatták, mert bonctani bölcsességek haza kellett vinni. Ezen eseményt, mint valóságos tényt beszélték nekem, de nem tudom felfogni mi rejlik benne; hogy megtörténhetett hiszem, azonban azt gondolom, hogy azon két bonctudós tán nem kizárólag gyógyszerészettel s bonctannal foglalkozhatott; s hogy tudósítás érkezhett felőlük, mi erősíté ezen gyanút. Így lenne megfejtve a talány.

Genua többi épületei leginkább fehér márvány, a Pallavicini házveres. Nagy fényűzés mutatkozik benne s Ufficjból, Pittiből sok ismerősre akadtam, magában értve hogy másolatokra; mert nem képzelhetem, hogy Veronese Pál gyöngéd Juditját annyiszor másolta volna. Magdolnát Tiziantól Velenében két csarnokban láttam, Mária menybe menetét pedig háromban. Alig hiszem, hogy ezeket ugyanazon mester annyiszor ismételte.

Palazzo Brignolában aranyozott terem van, melly világitással gyönyörű lehet. A palotáknak többnyire terrassok van, mik egész házakon keresztül mennek; s ez a forró éghajlat alatt nagy jótétemény. A külvárosban is van a Pallavicini családnak palotája, gyönyörű kilátással a tengerre s városra.

Agna verde a Balbi uton fekszik, akácfa-sorait télen sétahelyül használják.

Aqua sole a genuaiak Prater e s Glacisa, igéző kilátása részint a tengerre részint a szép külvárosokra, kedves élelet. Vasárnap zene van itt, s az egész szép világ egybegyül; az egész csinos, de a kilátást ide nem számítva, még sem Prater.

Azon intézetek közt, mik szép s célirányos építés miatt említésre méltók, első helyen áll a tébolyodtak háza, mihez hasonló tán a világon sincs; hatszögű csillagot képez, mellynek középpontja a kápolna. A szobák folyosóra van-

nak; minden szobában vaságy, asztal, lóca, mind a földhöz szoritva. A fürdőkádak fehérmárványból vannak. A kápolnában, fehérmárványból igen szép szentnő van, s arannyal gazdagon diszesített oltár. Az épület négyszáz elmekorra van számítva, szárnyain három, közepén hat emeletes, hol a kápolna van. Vagyonos betegek számára festett szobák vannak. A folyosó végén vannak azon teremek, hol a kevésbbé betegek együtt ebédelnek s együtt lehetnek. Az épület nem levén egészen elrendezve, még laktalan.

Azon hely, hol hajdan Fiesco palotája állott, használat nélkül hever; halála után palotáját szétdúlták. Láttam azon helyet is, honnan a tergerbe rohant; közel szállásoltam hozzá: a Hôtel d' Italie-ben.

Doria András sírját nem láttam, mivel a kripta kulcsa a családnál van, melly most falun volt. Az angol utasok, kik a történeti ritkaságokat kedvelik, olly sok emléket elvittek ezen sírról, mig minden utas hozzáférhetett, hogy a

család kénytelen volt a kriptát bezáratni, hogy méltóságos halottjától emlékével együtt meg ne fosztassék.

A Palazzo Ducale szép épület. Jobb szárnyában jelenleg Paulucci kormányzó lakik. A közép-épület nagyszerű homlokzata (façade) Angelo Mihály műve. Két terem van itt, hol a dogék tanácskoztak. Ezen teremeket hajdan köröskörül mesterileg készült szobrok ékesíték; de ezeket az 1809. forradalom alkalmakor az ugynevezett patrioták szét-törék s elcsonkíták. Most a vakablakokban gipsz-szobrok állnak fehér gyolccsal függönyözve—igazi botrány. C' est réellement pour faire haïr les Patriotes destructeurs.

Egyházak közül a Domot láttam, fehér s fekete márványból van; benne Keresztelő János kápolnája gazdagon fölékesítve, s karpántázzal (balustráda) körülvéetve. Férfiak mehetnek csak ezen kápolnába, hölgyek nem. Bemenetnél a falba tábla van eresztve, mellyen

áll: hogy a pápa mindazon hölgyet számüzi az anyaszentegyházból, ki ezen szent helyre tolakodik, s ebből elég világosan látjuk: que nous ne sommes pas les privilégiés du sort. Mi adott ezen tilalomra okot, nem tudta az ör megmondani, pedig én e megszorítást igazságtalannak tartom, mert a hölgyek ájtatosbak a férfiaknál. A táblát észre sem véve már épen a kápolnába szándékoztam menni, mindent szemügyre veendő — mert igen sok ékszer rejlik itt, többek közt sz. János egészen ezüst koporsója, mellyben hamva van — a rostély-ajtó nyitva volt, s így semmi akadályt sem láttam. Teljes ártatlanul mármár beléptem, midőn szerencsére az ör észrevevén, a vészteljes táblára figyelmeztetett.

A S. Ambrogio templom egészen kemény kö-mozaik. Az oltárok fehér, veres, fekete márványboliak, különféle rajzu becses kövekkel kirakva. Bemenetnél jobbra az angyal-oltár alsó részét, hol négy angyal virágokkal művészileg körül van fonva, kérem senki se

mellőzze. Általában véve S. Ambrogio művészi gazdagságában egészen fölséges, paduai karthausi lak-módon.

Carignan templom a hidnál. Toronyba kell itt menni a szép kilátásért. A hid hat emeletes házaknál magasb. Kocsihid ugyan ez, de azért nem járnak rajta, mégpedig gazdasági tekintetből; igen elkoptatnák. Különben már háromszáz éves. A templomban négy igen régi oltárkép van, ismeretlen mesterektől, e mellett a képek is, olly ismeretlenek, hogy nem vehetni őket jól ki. Egy tengeri-ut igen kellemes volt; ezen mindent szépnek találtam, csak azt nem, hogy a kikötőt igen magas köfal köríti, s a tenger, kevesbbé ugyan mint Livornóban, de mégis, ugy szólva, elrekesztetett. Ablakom előtt fekszik a hadszertár részleteivel, hol hajókat állitnak össze; egész nap kalapácsolnak, kotognak, mi épen nem kellemes. Az utcákon mindig sok katonát láthatni, egyenruhájok igen szép.

A Felice Carlo színház igen nagy s pompás. Mint maga nemében valódi különöst, egy régiség-buvárt emlitek még, ki a világon bizony leggazdagabb, mert régiségei számára egy egész zsibboltokkal teljes palotát bír; különös szép vieux bouli.

NOVI.

Genuától Noviig még mindig hegyek közt vagyunk, de azontul a lombardi síkság kezdődik s a költői táj elmarad. Roncoban ebédlettem, hol a vendégkönyvben különféle furcsaságokat olvastam.

Noviban igen nyugtalan éjem volt. Azon a piacon, hol a vendégház, van templom is, mellyen két torony s két óra; az egyik franciául üt, azaz 12-ig, mint egyébütt az egész világon,

a másik olaszul, t. i. 24.; ha kötelességét mindkettő teljesíté, sem eleje sem utója a sok ütésnek; fáradt utasnak valódi kellemetlen élénkség, ki a helyett hogy alunnék, unalombul az alkalmatlan órák verését számlálja, s örömmel üdvözli a reggelt, hogy tovább vitorlázzon. Ugyanezen templomban van egy orgona, török zenével; egészen új találmány. A lelkészt jancsár-zene kíséri. Egyébiránt Olaszországban az egyházi zene csupa Potpourri különböző daljátékokbul, a valódi egyházi zenét itt nem ismerik.

P a v i a.

Pa v i a igen tiszta város, szép utcákkal; benne igen jól tölthetni egy napot, a nélkül hogy az ember magát megunná. S. M i c h a e l e templom s a s'z é k e s - e g y h á z nevezetesek, az utolsóban művészileg készült fehér márványláda van, melly sz. Á g o s t o n tetemeit rejti.

Az egyetem négy udvaru, igen hosszú épület, ó feliratos oszlopokkal körítve és sírkövekkel, mik a falakhoz fektetvék.

A Visconti Galeazzo János kastélya, hol rendesen lakott, szép modorban van építve; itt halt meg Visconti Galeazzo János, Moro Lajos által megmérgeztetve. Ezen épületet kevés költséggel helyre lehetne állítani; jelenleg katona-laktanyául használják.

Palazzo Malaspina képcsarnokkal s rézmetszésekkel bir; benne semmi nagyszerű, de holmi egymás mégis tekintetre méltó.

A Lombardo vendégház jó.

Paviától Binascon át épen a vár mellett visz az út, hol a szerencsétlen, s színpadon annyiszor ábrázolt Beatrice di Tenda fogva ült, kit féltékeny férje itt kinyádra vonatott, aztán kivégeztetett. A szomorú esemény közelebbi részleteit Bellini compositiojának köszönheti, mellyben Poggi olly elragadólag éneklé a torturát, hogy azt az ember ismételtetni ohajtja; magában értődván, hogy nem a torturát, hanem az éneket.

P a v i á t ó l egy órányira, a töltéstől jobbra, van a világhírű Certosa. Visconti Galeazzo János, kárhozatos ténye Barnabo meggyilkoltatása véráldozatául építteté ezt. Ő másodszor ezen szerencsétlen Barnabo lányát vevé nőül, s e beszélte rá, hogy a' karthausi szerzeteseknek lakot építtessen. Nem képzélhetem, hogy férjülhetett atyja gyilkosával a lány, ha csak tudtával nem esett a gonoszság; mi hogy megtörténhetett, onnan látszik, mert kolostorépíttetésre beszélte férjét. Minden esetre vagy igen szerencsétlennek, vagy dicsszomjasnak kellett lennie.

Ezen kolostor legfényesb minden illy fajta épület közt. Itt minden művészet és dicsőség; az oltárok kemény kőből, c a r r a r a i márvány-, l u m a c h e l l e, v e r d' a n t i c o-, g i a l l a n t i c o b u l, gyémántot kivévén minden fajú nemeskövekből építtetve; ezüst, arany, bronz, füstés, frescók özöne, olly művészileg s izléssel rendezve, hogy az ember csodálkozásából alig jöhet magához, s könyvvel kezében a mű-

tárgyakat néhány óráig örömet szemlélgeti. Legpompásabb azonban a főoltár; ezen van igazi gazdagság, lazur, agát, oniksz, kláris, s malachit kövekből, a szentségházban (tabernakel) négy lábnyi magas lazur-oszlopok. Ha mennyben templom van, az csak ilyen lehet. Mennyei ez valósággal, illyesmit nem irhatni le, hanem nézze meg kiki, ha lehet.

Visconti Galeazzo emléke mestermű, tetemei nincsenek ugyan itt, de az mitsem árt ezen csodaszép emléknek, mert azon vétekmocskolta halandó, ezen fönséges compositionak csak Partie honteuse-je lenne. Galeazzo 1402-b. halt meg. Az emléket Bruno szerzetesi (karthausiak), alapítójok iránti hálából halála után 88 év múlva s így 1490, állították; 1562. volt kész, így halála után százhatvan évvel. Testét keresték, de sehol sem találták. Ezen emlék mögött Moro Lajosé, a gyilkosáé, van, mintha a halálban sem eresztené el szeme elől. A karthausiakat, kik itt nyájas magányban szenvedély nélkül éltek, nem találtam. Ugy tet-

szett, mintha butor nélküli, szépen épült szobákban volnék. Lakjaik, számra huszonnégyszáz, még jókarbeliek; minden házikó alsorában kamara, könyvtár, s még egy szoba van; első emeletben volt a hálószoba, terem s gyümölcsszoba; mindenkinek volt továbbá igen csinos virágkertje s pincéje. Az ajtónál csiga van, minél fogva ételeiket húzták fel. A huszonnégyszáz kis házikót, miket mivel ajtajok van, megannyi kis templomnak tarthatni, kereszt-folyosó köti össze. Középen, hol hajdan sirjaik voltak, most pázsitos hely terül. Nem meszsze kellett ezen jó szerzeteseknek nyughelyöket keresni. A szobáknak különben csinos fekvésök van, s némelyike festett, sőt egyikben közülök még kandalló-ellenzöt is láttam. Galeazzo tetemes összeget hagyott végrendeletében Certosa építtetésére. Ezen pénzt, a templom bevégezte után szegényekre kellett fordítani, mi meg is történt; midön József császár a szerzetet eltörlötte, ennek akkor egy millio frank jövedelme volt. Ez volt a világon valóban a leggazdagabb s dicsőbb kolostor. Mi kár, hogy idővel rommá

lesz , a templomot kivevén , mellyet igen tisztán tartanak , s mellynek azon sok idegen miatt , kik a karthausi-lakot fölkeresik , tulajdon örje van. Valódi csodának nevezhetni ; az ephesusi Diana-templom nem is hasonlítható hozzá. A gyönyörű frescók közt akadtam egyre , mit kedélyessége miatt különösen megszerettem ; isten anyját ábrázolja ez , gyermekágyban , a mint éppen ágyban ülve híg tojást eszik ; a bába a szende gyermeket az asztalon pótlálja ; egyébiránt az illető szobában minden olyan mint gyermek-ágyasnál.

A nagy Mirabello parkban , mellynek területe husz mérföld , fogatta el V. Károly I. Ferenc francia királyt. Mindjárt foghelyére , a templomba vitték , hihető hogy némi vigasztalást nyujtsanak szerencsétlenségében.

M i l a n o.

A híres Naviglion megyünk most, melly isméretes fasorok s rizsföldek közt Paviától Milanoig visz. Milanonak két Naviglioja van. Egyiket Adda képezi a Comoval, másikat Tessino a Lago maggiorével. Csak akkor látja meg az ember Milanot, midőn a Porta Ticinesehez ért; igen alant fekszik, s a fasorok gátolják a kilátást. Egyedül a Domino nyúlik ki, mintha mondaná: „Nézzetek meg, én vagyok itt a legszebb. Azt

szokták mondani: hogy itt nem igen van sok látni való ritkaság s becses mű; ezt épen nem találtam valónak, lelhet biz itt, ki keresi, eleget; Florenchez azonban s Velencéhez nem is hasonlít. Ki tehát ezen két diszvárost már látta, az ne is áhitozzék művészetre, mert már többet látott, mit mennyit profanus gyomor műmorzsalékból megbir; örülök, hogy a sor most mindjárt a természet szépségeire kerül.

A domot már annyian leírták, s az olly isméretes, hogy én egészen rövid lehetek. Csak nyolc oltár van benne, mik közül néhány igen szép. Különös figyelmet érdemel a kar, s szent Boromeus Károly föld alatti kápolnája, ki ezüst koporsóban nyugszik. A kápolna egészen ezüst lemezzel van kirakva, minden jó tetteit vert ezüstmű ábrázolja. Ott, hol a szegényeknek alamizsnát osztogat, korabeli folyó-pénzek láthatók; itt mindennap misét tartanak.

— Szent Bertalan szobra bonctani ritkaság, bőre le van huzva, s azt hátán hordja; igen

művészi, de nem szép mű. Műértők s bonctudósak mondják, hogy a bőr egy szentnek igen nagy, kettőnek is elég teher lett volna.

A kilátás a toronybul, az ajtó eleje fölött az isten anyja üvegre festve, fölséges, mint a székes-egyház minden ablakai is; különösen az oltár mögöttiek szépek, mik szokatlan hoszszúk és szélesek.

A Baptisterio azért nevezetes, mivel itt az Ambrusféle szertartás szerint beemelés által keresztelnek. Illy keresztelést épen ekkor vittek véghez egy gyermekén, s zsidón; nagy szorongattatásban voltam, midőn a lelkész a csecsemőt paplanából kezébe vette, s fejcskájával a vízben háromszor szent keresztet csinált. Igen örültem midőn a gyermek ismét takarójában volt. Hogy állotta ki a zsidó ezen szertartást, nem mondhatom, mivel a nép által visszanyomatva, mitsem láték; de bizonyosan nem olly módon mint a kedves kised.

Évek óta e templomot szüntelen javítgatják, mivel benne s rajta négyezer szobor van. A mindent megemésztő idő a köveket sem kiméli; így tűnik fel hát egy, tán ötszáz éves, egészen megfeketült, egy másik mai fehér mellett. Magos helyzetökbül ezek beszélhetnének egymásnak holmit ki, mi őket éri.

A sekrestyebeli kincset méltó látni; néhány ezüst szentből, pápák szobraiból, és sz. edényekből áll az.

Ezen templomot is Galeazzo Visconti építteté, nyolc évvel később mint a karthausiakét. Építtetése okát kétfélekép beszélik; némelyek szerint gyilkossága véráldozatául, mások szerint hála-áldozatul hogy fija született, tevé azt.

S. Ambrogio. Egy márvány oszlop áll ezen templomnál, melly némi maradványa egy

római császár palotának. Az egyház, egy Minerva-templom romjain áll; főoltára, aranyozott ezüsből, igen becses. Itt nyugszik eltemetve sz. Ambrus. Az oltár eleje csupa arany, drágakövekkel kirakva.

S. Lorenzo azon a helyen épült, hol hajdan Pallas temploma s Nero fürdője volt. Tizenhat oszlop áll az egyház előtt, mik a templom maradványai; vas abronccsal kerítették, hogy a pusztulással dacoljanak. Az egyházban is van még három oszlop a régi pogány templombul.

A S. Maria delle Grazie egyház a lovasok laktanyája mellett van, hol a híres fresko-festmény, a Coena Domini Leonardo de Vincitől, megnézésre méltó. Mi, bár nedvességtől sokat szenvedett, világosan látható még is, s nem igen sérült a jóság- s lemondásteljes égtiszta, isteni arculat. Ez fénypontja a festvénynek, miként fénypontja az hitünknek is.

S. Alessandrobán egy igen becses oltár és szószék van lazur, agát, s vérjászpiskóból készítve. Van még Milanoban sok szép templom; de a mondottak mégis legkitünőbbek.

Az alkirály palotája szép, különösen a trónterem s mellékszobák. Az elsőben Appianotul egy freskó-festmény van, melly Jupitert ábrázolja hatalma jelképével. E görögök Jupitere, korunk Jupiter-Napoleonának jól talált arcképe volt. A szép szobák zárva vannak, s csak igen nagy ünepélyek alkalmikor nyitvatnak ki. Napoleon, Ferenc s Ferdinand császárok itt adtak audientiát. Az alkirály családjával egy nem igen pompáson butorzott szoba-sorban lakik.

A del Senato palota, egy hatályos épület, most a számvivőség levéltárául szolgál; egészen más dologfoly jelenleg itt, mint 1811-b. hol akkor Napoleon trónja állott; tornyosula számadások halmaza, mire bizonynyal senki sem számmit, csak a sajtárus.

A Casino della Società del Giardino izléssel diszesített terem, köröskörül fehér márvány-oszlopokkal, s veresre függönyözve. A négy csodaszép bronz-luszter, parisi. Táncra s zenére'cél-irányosban épített teremet még nem láttam; mert minthogy itt a terem a középén, a de g a g e m e n-ok pedig köröskörül alkalmaztatvák, mindenfelé eltávozhatni a teremből; azért igen hűvös, felülről nyer világítást. Egy kertecske is van mellette, honnét a hűvösség igen kellemesen terjed a terembe s mellék-szobába. Egy tökéletes hangversenyt hallottam itt. Miss Novello s Mlle Lutzer. Mindketten szépen énekeltek; az első mégis hasonlithatlanul jobb. A második is tetszett, de nem olly nagy mértékben mint az első. Mlle Lutzer csak torkával énekel 's az olasz minden arcvonásban, mozdulásban énekel, ő olasz éneklést akar hallani, Mlle Lutzer pedig németül énekel, azaz nyugalmason s költői tűz nélkül. Miss Novello most képezi magát szinpadra, szép hangja mellett sikerülhet neki, minél hamarabb drámai énekesnővé lenni. Piatti gordonos

(violoncellist) úgy hiszem egy az elsők közül, egy klarinétos is, mint a többi együttműködő művész, egészen jeles volt.

La Villa, hajdan Villa Napoleone, igen kedves kastély kerttel; az emeleti szobasorok (appartement) szépek, még a császárság idejéből; van itt egy mennyezet, miért Appiani 40,000 frankot kapott, mert negyven nap alatt készen kellett lenni.

A Corso igen élénk utca, ennek végén fekszik a Porta orientale s a fákkal ültetett sétahely; az egész város körül fasor közt kocsizhatni, de semmi kilátás. A Corso szép, de nem állja ki a Praterrel a hasonlítást, hol nem csak vasárnap, de hétköznap is láthatni embereket. Tulajdonképi népet itt keveset láttam, csak diszes fogatokat, s egy számozott bérkocsist sem, még a bérszekerek is olyanok, mint az urasági kocsikészületek. Gyalog keveset látni, kivált hölgyeket. Itt is szokás megállni a Corso közepén s salont képezni. A Corso itt, ugyszólva, egyedüli sétahely; s a mila-

noi nem is kíván a kapu-előttinél távolab-
bit, kívánatai e tekintetben igen korlátoltak, mi
a nagy hőségtől eredhet, melly kitkit gátol, hogy
jókor kikocsizzék.

A Giardino publico szép, vasárnap
sok embert találhatni itt; s reggel zenét is.

Simonettában van az isméretes világon
leg híresb viszhang, mert harminczszor ismétel;
kár, hogy itt többé nem lehetni; mosta-
ni tulajdonosa ugyanis egy gyertyagyárt állit-
ván, azt biztosította, s a tüzkármentő-társaság
tiltatta meg a lövöldözést, ámbár ezen
épület igen tartós, s más épületektől egészen
el van különözve. Egy hajdani Garde du
Corps a cicerone, s a lövést, különféle ne-
vek teljes torokbul kiáltása által pótolja ki. A
lövés ugyan hatásosb lenne, de a kiáltás is épen
ugy ismételtetik. Elöttem igen kedves, be-
cses neveket kiáltattam, s azon gyönyörüsé-
gem volt, hogy azokat olly gyakran hallottam
ismételtetni. Senkisem tudja az okát kitalálni,

hogy miért épen ezen ablaknál van viszhang, megfoghatatlan ez, ha a helyzetet tekintjük; az épület ugyanis U forma, t. i. egy főépület két szárnynyal.

G a r i g n a n o hajdan karthausi-zárda, a templomban szép freskók vannak, miknek tárgyai csupán karthausiak. Egy tetszett nekem különösen; ez asztalnál ül, könyv van előtte s alszik; általában mesterművek.

C h i a r a v a l l e b a n többé semmi látni való, mióta Vilhelmina cseh ábrándozó sírját elpusztították. Míg élt szentnek tartatott, de halála után bizonyult, hogy ő bizony nem volt szent, s ezért elpusztíták emlékét, mit neki ajtatosak állítottak.

M o n z a királyi lak igen szép kerttel; G u i d e - b a n angol, francia, és khinai kert, van följegyezve, a kertész azonban csak az elsőrül tudott, lehet, hogy tán egy fasort neveznek francia kertnek. A vízrész B e a t r i x főhercegnő s

Ferdinand főherceg tiszteletére készítettett, midőn itt tartottak udvart; a vizesések, sziklarészek, barlangok valósággal szépek; a kert jókarban van, mert az udvar a nyár egy részét itt tölti.

A templom igen régi, gót; kincse a sok harc s politikai változások miatt igen csökkent ugyan, de azért még igen érdekes darabok vannak, mint: a Theodolinde alapítóné legyezője, imakönyve aranyba foglalva, az után-csinált vas korona, mit mindazoknak mutatnak, kik az igazi megtekintésére szabadságot nem nyertek; több pápák ezüst mellszobrai; egy igen drága s ritka misés-könyv; egy zafir-billikom s több más műtárgy; az igazi vas koronát látni sok bajba kerül; mindenek előtt a kormányzék írásbeli engedelmét kell bírni, aztán két lelkésznek jelenlenni. A szent kincs egy mellékoltáron a templomban van, egy nagy kristály keresztben, mi hármaz zár alatt őriztetik. Azon keskeny vas abroncs, melly a koronában van, a szentség; s azon szegekből csináltatott, mikkel Krisztust keresztfára szegezték, aztán mellette,

egy szük hosszú nyaku, kerek üveg palack azon földdel, hol a keresztfa állott; továbbá egy darab szivacs, mivel Krisztust itatták, s egy darab magából a szent keresztből. Valányszor ezen szent ereklyéket mutatják, gyertyákat kell gyújtani, a lelkész stólasán tartja kezében, úgy mutatja fel tisztelés végett. A korona egy három újni széles arany abroncsból áll, becses drágakövekkel bir, de olly kicsiny, hogy kétlem, mikép azon harminchat császár s király, kik vele megkoronáztattak, valósággal fején hordotta volna.

Lainate, Litta hercege, egy kastély van benne igen csinos kerttel, s egy museum; a vízművek olyanok, millyeneket Hellbrunnban, Salzburgnál láthatni, de sokkal nagyszerűbbek, kivált a barlangok; ásvány-gyűjteményt, festvényeket, s más ritkaságokat is találhatni itt. Így láttam egy síró Magdolnát, kit azonban redőzete, igen kényelmes fekvése, s igen mesterileg alakított lágy márvány-főalja után szomorkodó Venusnak tarthatni.

A Fedele piacon laktam, a Bella Venezia vendégházban. Ezen a piacon állott hajdan a Prina palota, hol tulajdonosát meg is ölték. Három nap alatt e házat alapostul fel-dulták; annyira, hogy most szabad hely kelet-kezett belőle, mellyen, négyszegkövekből, egy mértani alak létesítettet.

A Bella Venezia vendégházzal átellenben van a Marino palota, melly hajdan egy gaz-dag magányosé volt, ki nőjét, vélt hűtlenség miatt, megölte. Gyilkossága miatt üldözöbe vé-tetvén megszökött, s így háza a kormányznak jutott. Mindenfelül gyilkosság környezett. A ki-látás meglehető komor, mind e mellett is a kas-tély igen kedves volna, csak olly borzasztó em-léket ne kelesztene.

A termény-kiállítás csupán egy nagy terem-ben van; itt sok szépet láttam, de a bécsihez még sem hasonlitható. A milanoi termény-kiállítás csak egy tartományé, a bécsi pedig egy császárságé. Uj selyemkelmét láttam itt

tapétekre, fekete atlasz fehér s sárga üvegekkel átszőve, melly úgy látszott mintha arany s ezüst volna. Ugy hiszem, hogy ezen kelme butorokra nem, hanem tapétekre annál inkább használható.

A Brera-kéпкиállítás azért kitünő, mert ott nemcsak új, hanem régi estvényeket is láthatni. Az ujak számra kevesebbek ugyan mint Bécsben sz. Annánál, de több kitünő szépséget birnak. Egy egész szobát láttam Markó darabjaival, mellyeket időről időre készített; egy Liparini, a görög forradalom utolsó korából, volt ez uttal legszebb kép a kiállításon.

Az Ambrosiana könyvtárban néhány szép Leonardo da Vincit, Raphaelt, Luinit, Carlo Dolcét láttam. Mit leginkább csodálnak: egy vázlat Raphaeltől, mellyről a festvény Romában van. Szép bronzok, néhány szép asszonyfő Canovától, egy miniatürkép, mellyen Galeazzo Visconti, Barnabo nagybátyját Trezzo várban megláto-

gatja, hol ő azt fogva tartotta s végre megmérgezte, igen szép s finom festés. Egy csomócska Borgia Lucretia hajából, mit egy könyvben találtak, melly az ő tulajdona volt, több érdekes kézirat, s más régiségek.

A temető itt nem szép, középen egészen szokott fakeresztek állnak, a falakhoz köröskörül keresztek vannak állítva, mellyek közül kettő érdemel említést. Bubna tábornagyé egyszerű nagy kötömeg, mellyen csak „Bubna“ áll. Semmi év, életidő, halánap, érdemek. Egyébiránt ezen emlék még sem olly egyszerű, mint látszik. Egy név, egészen egyedül a sírkövön, ha egy szótag is, sokat jelent, s itt, hiszem, valóban. A másik, a Sormánók családsírja, egy kápolna előképét ábrázolja, hol négy sor kis emlék, mindenik sorban négy, s összesen tizenhat van. Ezen emlékek olly kicsinyek s csinosak, mintha gyermekek temették volna ide bábjaikat. Haton hat gyermek-felirat állott, s tíz még üres. Én ugy találtam, hogy illy komoly tárgyhoz, az egész compositio illet-

len; mivel a $1\frac{1}{2}$ lábnyi magas emlékek valóban gyermekjátékhoz hasonlítanak.

Marchesi szobrász műhelyét nem láttam, nem volt honn, s szigorun megtiltá, hogy szent helyére valaki bemehessen. E szerint Barbara császár híres basreliefét sem láttam, melly jelenleg, mint mondják, a Rossi kertben van. Senki sem tudott róla. A császárnét számaron vissza felé ülve ábrázolja ez; még Milanoban olvastam egy leírását, hol a bösze s gyalázat oka egészen meg van fejtve.

A régi vár, a hercegek hajdani székhelye, most laktanya, előtte a legnagyobb s legszebb fegyvergyakorló-hely. Jobbra 30,000 nézőre amphitheatron Napoleon által építetve, s átellenben a legdiszesb győzelem-ív, Arco della Pace névvel, igen megérdemlik a megnézést. Canovatól azon Theseus, melly Bécsben a népkertben van, ezen győzelem-ív számára volt rendelve; Napoleon arc képe az.

A della Scala színház nevét egy templomtul nyerte, melly itt állott hajdan s S. Maria a la Scalanak neveztetett; legnagyobb a világon.

Még egy pironságot szükség említnem, mit nem érdemetlenül szenvedtem, s e mellett legroszabb az, hogy arra mind inkább érdemesülök, mivel e tekintetben épen nem fogok javulni. Kiséretemmel egészen nyugottan ültem egy lócán, nem messze a Villától, s németül beszéltem. Egy anya ment előttünk egy kis pajzán lánynyal, ki fen szóval mondá: sono patati. Az anya büntetésül kézzel-foghatólag felelt neki. A gyöngéd anyát nem igen szelidnek találtuk, annyival inkább, mivel a csufolásnak venni kellett mondást nem értettük, mig kísérünk meg nem magyarázta. Az olaszok t. i. a németeket „burgonya - evőknek“ híják (gli Patati) s ilyeneknek tartott bennünket a kicsiny. Megvallom, hogy engem ezen guny legkevésbé sem bántott. Sőt inkább hálásnak kell lenni olly jótékony növény iránt, melly annyi embert

táplál, s ment gyakran éhségtől. A regés kor a burgonyát bizonynyal szent növénynek tartotta volna; Olaszországban ritka tünemény s csak igen ritkán, az idegenekért, termesztik.

Lodi.

Lodi, Milanotul három óra; igen bíres egyházzal bír, minek neve: l' incoronata, hol fölötte becses festvények vannak; minden képet kitünő szépnek nevezhetni. Épen most ujitgatják, a tető már kész, uj freskokkal, mik olly szépen festetvék, hogy az ember azt gondolja: tán az ég áll nyilva. A hídon is voltam, melly azon nevezetes ütközet által lett híressé; mindent igen érthetőleg megmagyaráztak; mindent felfogtam: szomoru szemlém végeredvénye az volt,

hogy az emberiségre nézve igen nagy veszteség az ütközet, győzzünk vagy veszítsünk; valóban maga a győztes sem örülhet, ha végig tekint a harcmezőn, s mind azon áldozatra gondol, mik elhullottak, s azon könyűkre, mellyek folytak. Elöttem sokkal kedvesebb volna, ha a királyok csak tollal papiroson s nem karddal folytatnák a háborut. A physicalai erő farkasok s medvék törvénykönyve, mi bizony művelt szabadó korunkhoz nem illik, mí mégis csak nemesebb fajú teremtvények vagyunk s ügyekezünk méltóbb módon tekintélyt szerezni. Hiszem, hogy rendszerem idővel keresztül fog menni.

Kirándulás a Lago Maggiorera.

Milanotul Sesto Calendeig kocsin, még pedig gyorskocsin, innen Palanzaig gőzhajón, aztán a mindig kész négyevezős hajók egyikére szállva megy az ember Isola Madre s Isola Bella ba. Éji szállás a vendégfogadóban kapható. Más nap ismét hajóra ülve azon gőzöshez megy az utas, melly határozott órára, Magadinobul jövén, ide érkezik Arona elé, hol szent Carlo Borromeo roppant szobrát láthatni. Ennek helye igen jól van ki-

választva, egy szent számára, kit barát, ellenség, s az egész emberiség áld. Aronából Sesto Calendere visz az ut, s innen gyorskocsin vissza Milanóba; kellemes két napi kirándulás.

Isola Madrén s Isola Bellán kívül van még Isola dei Pescatori és Superiori; a két utolsóban semmi látni való, ezek hasonlólag a borromei szigetekhez tartoznak.

Hogy szent Carlo Borromeo szobra nagyságáról fogalmunk lehessen, álljon itt területének előadása.

Magassága 11 öl.

Fejkerülete 65 láb

Homlokszélessége 6 „ 3 új

Orrnagysága 2 „ 4 „

Fülszélessége 2 „ 4 „

Szem „ — „ 10 „

Száj „ 1 „ 6 „

Karjai hossza 21 „ 4 „

Azon könyv nagysága mit

kezében tart	11 láb	5 új
Hüvelykossza	4 „	— „
Lábszélessége	3 „	5
Ruhája területe	52 „	—
Talapzat magassága	32 „	9 „

Ezen koloszszt a **B o r r o m e o** család, alattvalóival állittatá szent **B o r r o m e u s K á r o l y**-nak. Gözhajóruul tekintve koránsem tetszik olly nagynak, pedig a fejében, ha szorosan is, négy ember fér meg.

L a g o m a g g i o r e környéke szép, partjai igen népesek; sok várost, s egyes villákat láthatni, mellyek a tájt igen festőivé s nyájassá teszik. A hegyek szép idomúak.

A **S i m p l o n** kinyulik mindenek felett ösz fejével; egyedül ez volt junius 7-dikén hóval fődve. **R o** után mindjárt látszik a **piemonti** hegyek egész láncolata. **M i l a n ó**tul első állomásra érve pillanthatni meg **M o n t R o s á**-t is, melly **M o n t b l a n c** után legmagasb.

De mit mondjak azon szép két szigetről, melyek magok nemében egyetlenek, s a mesés tündérvilág maradványaiul látszanak. Efféléket látni kell; minden leírás, lenne az még egyszer olly virágdús, ártana ezen virágoknak. E szigetek, mindenki, de kivált fűvészek előtt, legnagyobb mértékben érdekesek. Isola Madrén örülhet szívből minden természetbarát, mert itt minden növény, minden bokor gyűjteménydarab. Egy csoport kamelia-fa, valóságos kis erdő illy ritka növényekből, melyeket mi csak szorgosan ótalmazott üvegházakban láthatunk, itt télen, nyáron, hideg földben díszlik; hanem a kertész mondta, hogy ezen fákat deszka-köpenyvel és crispinnel ótalmazzák. Rhododendronok, Magniolik, Catalpok falkásan jönnek elő; mi szép lehet itt, mikor minden virágzik. Isola Madre egy fűvészi díszkiadás; mindenek közt egy libanoni pálmafát csodáltam, továbbá egy ciprusfát, melyet három ember sem érhet által, s mellybe Napoleon a marengoi csatát előzőtt napon e szót metszé „Battaglia.“ Én csak egy igen gyön-

ge B-t láttam, eltörlé az idő a nagy művészt a többi betű módjára, az emlék mégcsak negyvenkét évi maradásra sem volt számítva.

Isola Bellán más fűvészi csodát láttam, egy szép ciprusfát a bitorló repkény úgy átölelt, hogy szegényke, ezen ölelésben, meghalt; oda a ciprus, a repkény pedig él, s annak holt tetemén terjeszkedik annyira, hogy vétkét nem is gyanítanád, ha a kertész el nem árulná. Megszokván itt rendkívüli dolgokat látni, azon épen nem csodálkozik az ember, s úgy tetszik, mintha a repkényfa a bitorlás valódi képeül állana ott. Nem vagyok szakértő, hogy azon ritka s szép példányokat, mik a világ minden részeiből ide ültetvék, mind megnevezhessem, de azért az avatatlan is csodálja, hogy milly fölségesen s buján tenyészik itt minden. Szinte hihetetlennek tetszik ezen szelid éghajlat a hó-fejű Simplon láttára. Ezen két sziget, hegyektől védve, olly kedvező fekvésü, hogy azon növények, mellyeket különben üvegházakban kel-

lene tartani, itt a szabadban növekesznek. A citrom és narancs-erdő kellemes illatot terjeszt.

Isola Bella asztal-ék egy mennyei lakománál, tiz terrassa van, egyik a másik felett, sok szoborral, barlanggal, s vízmedencével (Bassin); itt valóban csak a tündér hibázik varázsvesszejével. A kastélyban, hol a Borromei család nyaratszaka lakik, két képtár van és sok ritkaság. Az apartementek csoda-nagyok. Egyikében a háló-szobáknak mutatták nekünk azon ágyat, mellyben Napoleon alutt; egészen akkori állapotjában volt még az, ugyanazon takaró stb. — Szép szekrények pietra durából s egy sor salaterren szobrokkal s szökőkutakkal, mellyekben egy Flora, mit a tulajdonos csak most kapott Romából, nézésre felette méltó; általjában mügazdag kastély. Különös említést érdemel még egy szent-víz-tartó, arany, ezüst-, s drágakövekből, melly azon ágy mellett függ, mellyben egyik Borromeo meghalt; ő volt teremője, hanem hibázok, minden itt csodált drágaságnak.

A vendégház középszerű, ablakombul a kilátás elragadó. A Simplon némi távolságban, Isola Superiore más szép villákkal az előtérben volt.

A vízi út igen kellemes volt, ámbár a tó nyugtalankodott, annyira, hogy bennünket egész kis viharfaj gyönyörködtetett, kivált midőn a hajósok biztosítottak, hogy semmi veszélytől sem félhetünk. A habok barátságos játéka, mint a hajóba jöttek, bennünket mintegy köszöntendők, s ismét bántás nélkül távoztak, valóban mulatságot szerzett. Olly vidámak s honosak lettünk, mintha már rég ismernők egymást, pedig valósággal egészen ismeretlen emberek voltak itt, mexicóiak, sőt egy brasíliai is; az utolsó azon brasíliaiakhoz tartozott, kik a parisi főiskolákat látogatják meg; hova a kormány ötvenet küld, hogy botokúd honukba műveltséget, felvilágultságot, jó erkölcsöket s modort plántáljanak. Az említett példány igen módos- és szerénynek látszott. Volt még több idegen is. Hogy mégis minden világrész-

ből jönnek össze emberek, a mesés szigeteket megkeresendők! De valóban meg is érdemlik.

Szükség megemlítnem, hogy ezen szigetek hajdan sziklatömegek voltak; a Borromei család a földet, egy részben hajón hozatta ide, ezen ültetvényt készítendő; hihetetlennek látszik, hogy a legnagyobb fák sincsenek egész három lábnyi földben.

Sommaban, Sesto Calende fele utján, nem messze az uttól, van egy ciprusfa, mit négy ember nem érne körül; mondják, hogy ez alatt nyugszik Hannibal. Az ilyen hisztóriai emlékek még akkor is érdekelnek, ha azokat nehezen hihetni. Egy, kétezer éves ciprus! hogy állhatott volna ez maga ellent minden háboru pusztításainak, s méginkább a pusztításra szüntelen s olly kész embereknek?

Bettina bizonyos Roth asszonyt említ, ki a mennyet olly helynek képzeli, hol minden-nap vasárnapi öltönyeit fogja hordozni; Hahn-

Hahn Ida grófné csergő folyam mellett ülve képzeletében magának az eget, én a Como-tava mellett. Egy nyári lak itt olly kívánat, mi nem könnyen teljesedik ugyan, de azért nem kevesbbé kedves. A világon mondhatni semmi sincs kedvesebb, szebb, kellemesb, mint Como a maga villaival együtt.

Láttuk továbbá a Villa Plinianát s a Villa Estet, hol Karolina angol királyné nyarat töltötte. Pleviotul nem messze van sirja a szerencsétlen Locce-nek, anyja egyetlen fiának, kit szemei előtt látott vízbe fuladni, mert anyja épen paron állt; így beszélte a hajós. Egy anya sem fog fájdalom s rokonérzet nélkül itt elutazni. Én nem láttam a sírkövet, de az anyával együtt éreztem.

A Villa Sommariva igen művészetgazdag; valódi musa-templom, szép festvényekkel, szobrokkal Canovától s Thorwaldsentől. A Sándormenetet ábrázoló híres basreliefet, melly egy millio scudiba került, Napoleon császár magának rendelte meg; az ő

elenyészése után Sommariva gróf, ki nagy művészet barát, vette meg Thorwaldsontól. Én egész prozailag mondom: nekem kedvesebb lett volna az egy millio scudi, mint a márvány-menetek basreliefben. Ha mégis szép festvények volnának!

Villa Melzi nem tud ugyan szobrokban s képekben művészeti gazdagságot mutatni, hanem igen comfortabel módra rendezett. Napoleon s később Ferenc császár laktak itt. Láthatni itt az elsőnek, mint consulnak igen jól talált arcképét. Általában sok ütközeti jelenetet, rézmetszéseket, mellyek a gigási, árny-játékforma császárságra emlékeztetnek. A butorok selymek s általjában minden díszes, mi kétszeresen tetszik, mivel a táj, tenger, kastély, kápolna, Dante emléke, szóval minden, igen szép s öszhangzó. Lodi herceg évenként itt lakik, a Villa az ő tulajdona.

Villa Serbelloni, fekvése miatt legszebb, mert Pelagio egy földszorulatán fek-

szik s onnan sok tavat, a Comot s Leccot egyszerre láthatni. A kert szép, de a kastély egészen silány. A barlang, hova vizen, s egy kis, nagyon keskeny hídon juthatni, iszonyu történet színhelye volt, ha különben igaz. Az első tulajdonosné, del Riva, ezen barlangot titkos légyottra (Rendez-vous) választotta; mondják, hogy itt várta imádóit. Míg ő ezeket szeretete, addig ezek akadály nélkül jutottak a hidon keresztül, melly olly előkészülettel volt ellátva, mi a kegyelméből kiesteket, az alatt, mig a hidon keresztül mennének, a kedves helyett, örvénybe vitte.

Cadenabbiaban a vendégház igen jó és szép fekvésű. Naponként egy gőzös jár Comobul Colicoba, innen Cadenabbiáig gőzhajón menvén, kis hajókon tehetni a körszemlét; este Colicóbul visszajön a gőzhajó s az utast ismét Comoba viszi.

Ámbár a Villa Serbelloni sem szép kastélylyal, sem művészeti kincsekkel nem bír,

mégis legjobban szeretnék itt lakni, a kilátás miatt. Ha még az ember Villa Melzit is ide várásolhatná, akkor semmi kívánni valója sem lenne.

A kertek mind a három Villában jó karban vannak. Villa Serbelloni kápolnájában szép két emléket láttam carrarai márványból.

Igen későn értem Varennába. A vendégház festőileg fekszik a tó mellett, melly ezen napon igen zajgott. Itt éjjeleztem. Más nap a hegyi galleriákon át Colicón, Morbagnón, Søndrión, Tiranón, Boladoren keresztül Bormióba, mentünk hol aluttam. Nagyszerű kertben halad itt az ember folyvást; a kismemű virágfüzér-világ megszűnt. Colicoig kísért bennünket a kedves Comotó, melly ottan-ottan eltűnik s megmeg előjön, míg örökre, isten-hozzádot mondunk neki. A városok, mel-

lyeken keresztül mentünk, kicsinek, de helyesen építették. Belladoreban egy templom mellett igen csinos tetemházat láttam, kis kápolna formában vas rostélylyal, min által láthatják az elmenők az oda halmozott halálfejeket. Memento mori ez, mit a lakosok igen tisztelnek. Egy más kis városkában, egészen közel ehhez, láttam a másik egészen hasonló tetemházat.

Mondják, hogy ezen tetemházak igen régiek, hogy számukat új halottakkal nem szaporítják, a régieket tisztelik, de illetni nem szabad, hogy másutt eltemessék, mivel a hegyilakók igen babonások.

Hogy jöhettek ezen csontok ekkép rendezve ide? nem tudták megmondani, mindenesetre nagy szerencsétlenségnek kellett történni, leghehetőbben ütközetnek.

Ugy találom, hogy az enyészet látása csak jótékonyan hat az emberre. Egy jó barát a rostély mögül így szól a nagyravágyónak: „N é z z

meg engem, így fogsz te járni, csak erényeidet, s nem méltóságodat, hozod el magaddal;“ a fősvénynek: „Nézz rám, mindent megtagadtál magadtól az életben, takarítottál, kincshalmazban találtad boldogságodat, a sötét országban pénzed nem kelendő;“ a kincsszomjasnak: „Tekints rám, kincseidből misem marad neked, csak hat lábhoszszu sír s egy marokföld.“ Kisgyermek-fők is voltak itt, hanem ezek mind így szóltak: „Mint örülünk, hogy az életet nem ismerjük, hanem csak a halált; csak egyet fájlalunk: a bánatot, mit anyáinknak okoztunk.“ A szerencsétlen gondolja: Ah vajha én is itt volnék már, vajha túl volnék az életen, s itt nyugalمامat feltaláltam volna.“ Az utonállóra vagy gyilkosra bizony üdvös lehet ezen látvány, végére kell gondolnia s ez valóban megtéríti őt. Egy ilyen tetemház tehát valóban erkölcsi lecke mindenre nézve.

Mindjárt Belladore mögött van híd az Ad d á n, mit ördög hidjának neveznek, de épen nem olly borzasztó; ezen nevét útikönyvemben találtam. Ezen híd egyébiránt, semmi sem kevésbbé mint ördögi.

Bormi ó n túl a táj mindig szomorúbb, a hegyek komolyabbak s tekintélyesbek lesznek; előkészület ez a természet nagyszerű szépségeihez, mik ránk várnak. Egészen magába is tér az ember s feszült várakozással lép a S t e l v i o r a. Hat óráig föl, háromig pedig lefelé jöttünk; — ez valósággal művészi ut, mert legtökéletesb a maga nemében, a legeslegjobb ut, millyet képzelhetünk, minden lehető elővigyázati szabály található; a hegyek mentében karfák vannak, s hol a föld nem engedi az útszinálást, ott galeriák építettvék; hat közülök egészen fedeles, köbül rakva, részint a sziklába vágva. Van továbbá huszonöt fa galleria. Junius tizedikén még sok hó volt, annyira, hogy ölmagas hófalak közt mentünk, az uton egy hely sem volt, mert eltisztították. Mit a tél el-

ront, nyáron ismét helyre hozzák. Igen jókarbeli vendégházak vannak itt, hol a vendéglő naponként kétkét huszast kap a kormánytól, hogy az utasoknak ótalmat s táplálékot nyujtson, szóval: mindenről gondoskodtak itt. Mivel épen vásár volt, staffage sem hiányzott ezen tájékképhez, kivált mert az út mintegy lépcsőnkint vonul fel, az emberek, lovak, kocsik látása igen festői volt; de én azt hiszem, hogy ha vásár nincs, az út igen üres lehet.

Bormiotul S. Máriáig az út tetőpontja, s örökös hó van. S. Máriától Franzenshöheig, innen Drofug, hol a Stelvio végződik, a postalovak igen jók. Nem messze Spondalungha vendég- vagy inkább állomásházhoz szökik elő az Adda, mint vízesés, egy hegyből, s Belladore- s Tiranonál, kufejétől mintegy négy postányira már meglehetősen jelentőségű folyam. Ki a természet szépségeiben gyönyörködik, ne válaszson Milanóba más utat, mint ezt Valtellinen keresztül, mivel a mellett, hogy semmi

kényelmetlenséggel sem párosult, sok kellemmel ajánlkozik.

Mi a messze kilátást illeti, az itt épen nincs; mivel a hegyek annyira bekerítik az embert, hogy csak ezek idoma s magassága változik. Több vizesés szépíti a tájat, s így mindig van valami látni való. Virágokat találhatni kiváltkép, mindenféle színűt, a havasi rózsácska itt különös nagy, s színe olly szép világos veres, millyet még soha sem láttam.

Ezen út egy méltó emlék, mit jó Ferenc császáruk maga állított, atya tevé azt gyermekeiért, hogy ők a meredek magasságra kár s veszély nélkül hághassanak. Méltó joggal neveztetik az *Franzensthöhenek*, mert ezen út valóban fejedelmi.

Drofuitol Latochig megnyílik a völgy, s mindenütt szép vidéken utazhatni, hisz az ember Tirolban van, s Merannak örül, hol mi lóra ültünk a Tiroli-várat, *Maultasche*

Margit hajdani lakhelyét szemügyre veendők, e kellemes s fáradságot jutalmazó kirándulást igen javaslom. Magában a várban mi sincs nézni való, azon szobán kívül, mellyben *Maultasche* lakott, s mi olly dus hölgy számára igen egyszerü bútorzatunak látszott. A vár romlásnak indult, de javittatgatják; egyébiránt az nem fényezés, sőt kötelesség ezen hisztoriai nevezetességet pusztulástól ótalmazni.

Innen *Botzenbe* mentünk, csinos városka, igen díszes vendégházzal.

Brixen fölötté szép fekvésű, mint általjában az egész völgy; itt találtam egész utamban legolcsóbb vendéglőt, ki gazdagnak szegénynek egyforma számolást készít, s magát egyedül a szolgáltatott holmihez, mit igen jutányosan fizettet, szabja. Legtöbb vendégházban a rangot fizettetik; ha még olly keveset vesz is az ember, igen sokat kell fizetnie. Az előszobában egy fahordó van a falra festve, illy felirattal:

„Wäre das Lügen so schwer, wie das Holztragen
Würde jeder Mann die Wahrheit sagen!“

Tehát mindenütt moral.

Brixen erősség fekvése igen jó. A hegyek jobbra s balra olly közel vannak egymáshoz, hogy a várral közlekedés, ha t. i. akarják, egy igen keskeny ösvény által történhetik. A várbeliek urak házukban, s be senkisémet meg, kit bebocsátni nem akarnak. Ferenc császár építtette ezt, mint győzelem-kaput, midőn ez még a stelvioi műtőhöz tartozott.

Innsbruckig majd egyenlőn visz az út, kevés változatossággal a hegyekben, míg végre a szép fekvésű Innsbruckot megpillantjuk. Azt kell mondanom, miszerint egész utamban egy város sem jelent meg nekem olly szépnek, mint Innsbruck.

Florence nek is szép ugyan a fekvése, de oda-érkeztemkor igen rosszul volt kivilágítva;

Milanót nem láthatni, míg a kapuhoz nem érünk. Velence szinte nem igen szépnek látszik Mestretől. Innsbruck, Gréc és Bologna a jövevényt legszebb kilátással kínálják.

Innsbruck.

ujabb s régibb kori emlékek által igen érdekes, különösen Hofer András által, ki magát honaért olly hősileg feláldozta. A Ferdinandeumban mutogatják kardját a bajor Port d'Epéével, kalapját, vállszalagját, proclamatióját, s azon igen érdekes levelet, mit kivégeztetése előtt néhány órával irt. Annyi lemondással, olly hősileg, olly érzékenyen van írva, hogy könyvezés nélkül azt nem olvashatni. Örömmel veszi, ugy hiszem az olvasó, ha annak itt

helyt engedek, bár ez a hely hozzá nem egészen méltó, s meg nem engedett merény, mert igen jól tudom, hogy az nem egyszerű naplómbe való, mellynek minden esetre e levél legnagyobb dísze.

Kivonata

Hofer András tiroli főparancsnok, Mantuában 1810. febr. 20-dikán halálnapja reggelén, saját kezével, Pühler urhoz, Stajermarkba irt levelének.

*) Kedves bátya! Isten úgy akarta, hogy itt Mantuában kell felváltanom földi élete-

*) Az eredeti így van: Liebster Herr Bruder, der göttliche willen ist es gewönnen, das ich habe mieffen hier in mandua, mein zeitliches mit den Ebigen ver wörten, aber Gott feie danckh, um seine göbliche Gnab, mir ist Eß so leicht for gekhomen, das wan ich zu wasß andern auffgesiehrst wurd, gott wirth mir auch die Gnab ver leihen (bis) wiß in lösten augenblückh, auf das ich khomen kon, alwo sich mein sehl mit alle außer wölte, sich Ewig Ehr freien mag, alwo ich auch für alle Bitten werde, Bei Gott absonderlich für wöllliche ich in mehresten, zu Bitten schuldig bin, Und für sie und inen Frau liebß, mögen den Pichl Und andere guet datten, auch alle hier noch lebende Guete freint, sollen für mich bitten, Und mir auff die heissen Flamen helfen, wen ich noch in segfeuer Pieffen muß.

met az örökkévalóval, de hála istennek, isteni kegyelmeért, nekem az olly könnyünek tetszik, mintha valami másért vinnének ki, isten közle-
ni fogja velem kegyelmét az utolsó szempillan-
tásig, hogy oda juthassak, hol lelkem a válasz-

Die gottes dienst solle die liebste mein: oder Wir-
thin zu sanct Marthin halten lassen, kein Koffen farben
Kuet, Bitten in pede Pfaren, den freinten kein Better-
Wirth ist suppe Und fleisch zu gaben lassen nebst Simler
halben Wein.

Lieber herr Pichler, gien sie mir hinein, Und kein
Better Wirth zu sanct marthin, zeigen sie die sachen an,
Er Wirth schon angestalt machen, Und machen sie sonst
niemand nicht kundbar von dießer sache.

W. (von) der Welt lebet alle wohl, wiß wir in Him-
mel jam khomen, Und dortten gott loben (bis) an End. alle
Passerer Und Bekhonte sollen mir eingedenkht seyn in hei-
ligen Gebeth Und die Wirthin solle sich nicht so Bekht-
meren ich werde biden bei Gott fir sie alle.

Ade mein schuede Welt, so leicht khombt mir das ster-
ben for, das mir nit die Augen nass werden.

Geschrieben um 5 Urr in der frue Und um 9 Urr
Reiß ich mit der hilfe aller heillig zu Gott.

Mandua den 20. februar 1810.

Dein in Leben geliebter Andere
hofer o. fant in Passeyer in
namen des herrn Wille ich auch
die Reisse for nemen mit gott.

tottakkal együtt örökké örvendez, hol mindnyájokért imádkozom, kivált kikért istennél imádkozni, leginkább tartozom, önért s kedves nőjeért, a könyvért s más jótételeiért, de értem is minden még itt élő jó barátim imádkozzanak, és segítsenek ki a tüzes lángokból, mikor majd a purgatoriumban kell szenvednem.

Végtsisztességet kedves nőm, vagy a sz. Mártoni vendéglőné a Rózsaszin vérhez, tartasson, imádkozzanak mind a két egyházban, jó barátimnak vendéglő bátyám levest s hust adasson, s egy itce bort.

Édes Pichler uram! menjen be értem sz. Mártonba, s vendéglő bátyámnak adja tudtára a dolgot, majd tesz ő rendeléseket, különben senkivel se közölje a dolgot.

Éljetek boldogul mindnyájan! mig-mennybe jövünk s ott istent dicsőítjük mind végig. Minden passeyri s ismerősöm szent imában emlékezék meg rólam; az asszony pedig ne szomorkodjék fölöttem, istennél mindnyájokért könyörgök.

Isten hozzád silány világ! olly könnyü elöttem a halál, hogy még csak szemem sem lesz nedves.

Irtam reggeli öt órákor, s kilenckor minden szentek segítségével istenhez megyek.

Mantua 1810, 20-dik febr.

az életben szeretett passyri Hofer Andrásod, az ur nevében menendek ez útra istennel.

Beszéde, mit a néphez a „Nap“ vendéglő éttereméből tartott, következő volt:

*) „Isten áldjon meg benneteket kedves innsbruckiak! mivel ti engem főparancsnokul választotta-

*) Grüß enk Gott meine lieb'n S'brucker, weil es mi zum Oberkomebantem g'wöllt habt, so bin i holt de — e sein oder a viel andere do — dö koani S'brucker sein — Alle dö unter meine Bassenbrüder sein wölln, dö müestn

tok, hátitt vagyok; de sokan vannak itt mások, kik nem innsbruckiak. Mindazok, kik fegyveres pajtásim akarnak lenni, istenért, császárért, és hazáért mint bátor, nemes, és derék tiroliak kötelesek harczolni, kik fegyveres pajtásim akarnak lenni, de kik ezt nem akarják tenni, haza mehetnek, javaslom nektek; s a kik velem jönnek, el ne hagyjanak, én sem hagylak el titeket, olly igazán, mint hogy Hofer Andrásnak hínak. Elmondtam, — láttatok — isten veletek!

Az udvari kápolnában van a hős sírja, ő valószínűleg itt van most eltemetve. Mantuából,

für Gott, Kaiser und Vaterland, als tapfere, edle und brave Tiroler streiten, daß meine Waffenbrüder wern völn daß oder daß nit thun völlen, daß soll'n haim gien, i roth enk. und daß mit mir gieng. daß soll'n mi nit verlassen — i ver enk a nit verlassen — so wahr i Andere Hofer hoas : g'sagt hob i enk — g'feh'n hob's mi — b'fied enk's Gott.

hol Napoleon császár parancsolatjára 1810. agyon lövetett, 1823. a vadászok hozták ide. Az emlék szép, Schaller prof. Bécsben készíté azt. Ezzel átellenben egy másik emlék jön, a patriotáknak, kik 1809. győztesen elhullottak a csatamezön, de még nem kész — pedig elég idő lett volna rá.

I. Maximilian császár sírja gyűjtemény-darab. Ő azonban nem itt van eltemetve, hanem Bécsiújhelyt A huszonnyolc bronz-szobor mestermü.

Mivel olvasóim közt sok leend, kik Innsbruckba nem utaznak, azokat ismeretlen létökre, nekik bemutatom.

1. Clodvig, francia király, szül. 466. meghalt 511.
2. Szép Filep, spanyol király, szül. 1478. megh. 1506.
3. Habsburgi Rudolf, szül. 1218. megh. 1291.

4. Bölc s Albert, ausztriai herceg, szül. 1298., megh. 1358.
5. Theodorik, kelet-góth király, szül. 455., megh. 526.
6. Vas Erneszt, ausztriai herceg, sz. 1377., megh. 1424.
7. Theober, burgundi herceg, szül. 640.
8. Arthur, Brittaniában filurok királya, szül. 542.
9. Zsigmond, ausztriai főherceg, sz. 1427., megh. 1496.
10. Blanca Maria Sforza, milanoi hercegnő, I. Maximilian császár második nője, szül. 1470.
11. Margit, ausztriai főhercegnő, megh. 1530.
12. Massoviai Cimburgia, Erneszt hg nője, megh. 1429.
13. Burgundi merész Károly, I. Maximilian első nőjének, Máriának atyja, szül. 1433., megh. 1477.
14. Jó Filep, burgundi herceg, szül. 1396., megh. 1467.

15. Arragóniai Johanna, I. Filep spanyol király nője, szül. 1555.
16. Kathol. V. Ferdinand, arragóniai király, szül. 1453., megh. 1516.
17. Kunigunda, Albert nője.
18. Eleonóra, Ferdinand császár nője.
19. Mária burgundi hercegnő, Maximilian császár első hitese, szül. 1457., megh. 1482.
20. Erzsébet, Albert császár nője, sz. 1396., megh. 1442.
21. Bouillon Godofréd, jéruszálemi király, 1100.
22. Albert király, szül. 1248. megh. 1308.
23. IV. Fridrik az üres zsebű, tiroli gróf, megh. 1439.
24. III. v. Kegyes Leopold, szül. 1351., megh. 1386.
25. IV. v. Szelid Rudolf, szül. 1196., megh. 1232.
26. IV. v. Szent Leopold, megh. 1073.
27. IV. Fridrik, római császár, szül. 1415., megh. 1493.
28. II. Albert, római csász. sz. 1397., mh. 1439.

Ferdinand főherceg Welser Philippina szeretetre méltó nőjével, az ezüst-kamrában van eltemetve. A sarkophagon Philippina szép test-alkata nyugszik, a főherceg tulajdonkép a kápolnában van eltemetve, utána néhány lépésre nője, a komorna pedig a lépcsők alatt.

Ambras kastély igen kellemes sétaút, Innsbrucktól fél órai távolságra; itt lakott a szerencsés pár, Ferdinand s Philippina, a kastélyban, melly most hadtanya. Azon szobában, hol Philippina megholt, most katonák vannak, fürdő-szobájában pedig, elég illetlenülül, őrmester szállásol. A kincstárban még sok érdekest láthatni, bár annak igen nagy részét Bécsbe szállították. Nagy képgyűjtemény is van itt, mit azonban nem állíthatni fel; mivel a hely szűk, a kép pedig sok. Kár érte. Érdekes arcképek vannak, nemcsak uralkodó-házak, hanem más családokbul is. Több hires ember páncélait láthatni itt, egy zsib-boltot, mellyben sok csinos holmi van. A kilátás a tetőrül fölséges; Ambras mindig nevezetes hely, s igézö ki-

rándulás leend. Igen sokszor eszünkbe jutott a derék pár, Ferdinand s Philippína, kik legboldogabb házasságban husz évet éltek; olly házasságban, melly némi mesés beszélyekre nyújtott anyagot, miket azonban mind megcáfolt az, hogy ezen házasság husz évig tartott. Nem hiszem, hogy a hisztória husz éves család-üldöztetést tudna felmutatni. Ambras azért is nevezetes, mivel a híres friedlandi herceg Wallenstein, mint a burgundi örgrof apródja, egy ablakból leugrott, a nélkül, hogy megsérült volna; ezen szerencsés esés óta táplálta magában azon meggyőződést, hogy nagy dolgokra van hivatása.

Mártonfala (Martinswand) második kirándulás, mit tettem; Maximilian császár hajdani vadászlakja ép átellenben van a fallal. Ezen lakban római pénzeket találnak, miket a nyájas pórnök az útasoknak eladás végett kínálnak. Megfoghatatlan, mint tévedhetett el itt a' császár; minden esetre több erdőnek kellett akkor lennie.

Innsbruck tájéka fölötté igézö, s történetileg az Isel hegy melletti 1809. novem. 1. napján történt ütközet által híres. Vezetönk, egy öreg ember, ki maga is ott csatázott, sokat beszélt nekünk Höfer Andrásról, ki mint ausztriai táborfő a várban lakott, hogy tisztelék p. o. őt a többi táborfők, ezek nála ebédeltek, s ebéd után olvasóruul imádkoztak; mert Hofer szerény, alázatos, és istenfélő volt.

A várban mutogatják a szobákat, azon szép roppant nagy teremet, hol Mária Terézia s gyermekei, vejei s menyeyei életnagyságban lefestetvék. Ferdinand császár hódoláskor ezen várban lakott. Az egyházi apparmenten kívül a tiroli kormányzó lakja van még itt, s vannak bureauk is.

Az előszobát, hol I. Ferenc császár gutaütésben hirtelen megholt, igen szép kápolnává alakíták; az oltár azon a helyen áll, hol a császár lelkét kiadá. Mária Therézia császárné rendelt gyász istentiszteletet örök időkre.

Az arany ház, melyet üres erszényü Fridrik épített (mikor építette, erszénye még sem lehetett üres) volt hajdan a fejedelmi lakhely egy erkélylyel; azonban az egész fejedelmi lak oda s egészen meg van változtatva, csak az arany tetejü erkély van még meg.

Ottoburg magány-tulajdon; a színház középszerű, a város elég csínos.

A Ferdinandeumban igen sok érdekes van. Az alpesi iskolából, s tiroli festészek-től sok festvény látható itt, mellyek igen jók. Ferenc császár arcképe, mit egy vak festett, bámulatos; mindenféle képeket, föld-terményeket, ásványokat, pénzeket, szobrokat láthatni itt, s az utóbbiak közt egyet, egy tiroli művésztől, ki Parisban települt le s kitünőleg dolgozik. Hálából küldé ő azt ezen gyűjteménynek. Különféle mintákat is találhatni itt. Nekem úgy tetszett, hogy a Ferdinandeum mindenben gazdagabb a gréci Johanneumnál.

Salzburg

megérdemli, hogy az ember nyolc napot töltsön benne. A nyájas Hellbrunn vizműveivel, szép hegyeivel, mellyek mintegy integetve hí-
nak magukra, fölséges sétahely; Aigen szép angol kerteivel; Leopoldskron, mindenütt a legjobb uttal, általában véve pompás nyári lak, mellyre Ischl közelsége is sokat tesz. A nyarat igen kellemesen lehetne tölteni váltogat-
va a két helyen. Mikor épen itt voltam, fődöz-
ték fel a romai mozaikot. Egy szoba-padozatból

három darabot láttam; sehogysem tudták, mit csináljanak ezen új találmánnyal, midőn tovább ásva, épen az első mozaik alatt, ennél sokkal szebbet találtak. Ezen részint fejek, részint egész alakok gladiator szokott helyzetben ábrázoltattak. Az egészet igen vigyázva vették ki, s az érseki palotában állították fel. 1842. szeptemberben, Mozart emléke ezen helyen állitatik fel.

Két igen érdekes temetőt kell még említenem, hol a kerítést kis sor-kápolnák képezik, mellyekben a családok közös nyughelyet rendelnek. Özön arcképet láthatni itt olajban, az ide költözöttékét. Így láttam egy tizennyolc éves lányka képét csodaszépen s csinosan festve, ki két hét előtt halt meg. Nem nézhetni erre fájdalom nélkül, olly ifju, olly szép, talán boldog is — s most holt. Egészen való, hogy a halál az ifjúsággal tart; mert sokkal több ifju hal meg mint öreg.

Az elűzött spanyol hercegek itt találtak menhelyet; igen ifjak ők arra, hogy helyzetüket át-

lássák s a jó alkalmat használják magokat kiképezni. Ők itt, Salzburgban, hol a tudományok minden ágaira elég tanító van, száműzetésöket szorgalmas tanulásra fordíthatták volna; de azt nem tevék, mert két fő foglalkodásuk: vadászat s imádkozás. Kár valóban, hogy ezen ifju hercegek magukrol korlátlan rendelkezhetnek; a mostani folytonos politikai mozgalmak alatt mégis lehetséges lett volna, hogy egy mivelt, szeretetre méltó spanyol herceg szerencsét tegyen.

Mirabell, egy, minden rendeltetés nélküli lakatlan császári kastély, szép.

Az ugynevezett Hundsgräfin (kutya-grófnő) Salzburgban tartózkodik. Midőn Napoleon Tirolon ment keresztül, a mondottat magával apródul vivé; mikor Maria Luizával nősült, 24 ezer franknyi évdij mellett szolgálatjából elereszté. Ezen pénzt ez az angol bankból huzta. Oklevelei mind M. tanácsos kezei közt voltak. Midőn ez a várról leugrott, s a városárookban

megholt, azon oklevelek elvesztek ugyan, de azért mégis volt neki annyi, hogy itt tisztességesen élhessen. Kutyák iránti előszeretete adá nevét (ámbar ő nem grófnő volt), mert igazi neve egészen más. Ötven kutyát, két szamarat, két öszvért s egy csapat más haszontalan állatot tartott; de mivel darab idő óta új segélyt nem kapott, a boldogtalan annyira elszegényült, hogy egyik eb a másik után szélnek ment; s ő egyházzzegény lett naponkint négy ezüst krral. Ezen nyomort főleg a kutya-kedvelés okozta, mert állatait igen jól tartotta, s ezek gondviselése több embert kivánt.

Salzburg tájéka pusztá, s unalmas ut visz Neumarkt s Lambachon keresztül Linzig. A költői élet megszűnt. Vajha az emlék benem elég sokáig megmaradna! Linzet mégis mindig méltó megnézni. Azon harminckét íszonyatos tornyok, mellyek olly fenyegetőzve állnak, mintha viadalra hívának ki, s ellenséges megtámadás esetében a monarchiát megszabadítandók, azokra nézve, kik nem a genie-corps-

hoz tartoznak, csak a szép kilátás érdemével bírnak. Pöstling hegye a legmagasb s legszebb pont.

Ezzel nyájas olvasó! szives „isten hozzádot“ mondok. Valóban, megérdemled ezen buzgó ohajtást, ha kezdettől végig figyelemmel, a nélkül, hogy békétlen lettél, olvastad azt, mit részvevő szivem gondolt s tett, hogy ártatlan gyermeket s elhagyatott öreget gyámolítson.

Vajha jó szándékom méltánylást nyerne!

Áttekintése a távolságoknak.

Az ut

Bécestől Grécig		Gréctől Triestig	
	Posta		Posta
Bécs		Kalsdorf	1
Bécsújhely . . .	3	Lebring	1
Neunkirchen . . .	1	Strass	1
Schottwien . . .	1 $\frac{1}{2}$	Marburg	1 $\frac{1}{3}$
Mürzzuschlag . . .	1 $\frac{1}{2}$	Feistriz	1
Krieglach	1	Zilli	1 $\frac{1}{2}$
Mürzhofen	1	Sz. Péter	1
Bruck an der Mur	1	Fränz	1
Röthelstein . . .	1 $\frac{1}{4}$	Sz. Oswald	1
Peggau	1	Podpetsch	1
Gréc	1 $\frac{1}{2}$	Laibach	1 $\frac{1}{2}$
	<hr/>	Felső-Laibach . .	1 $\frac{1}{2}$
	Posta 13 $\frac{3}{4}$		

	Posta
Loitsch	1
Planina	1
Adelsberg	1
Prewald	1
Sessana	1 $\frac{1}{2}$
Triest	1 $\frac{1}{4}$
	<hr/>
	Posta 20 $\frac{3}{4}$

Triesttöl Velen-
céig.

Santa Croce . . .	1 $\frac{1}{4}$
Monfalcone . . .	1
Romana	1 $\frac{1}{4}$
Udine	$\frac{3}{4}$
Codroipo	1 $\frac{3}{4}$
Pordenone	1 $\frac{3}{4}$
Sacile	1
Conegliano	1 $\frac{1}{4}$
Spresiano	1
Treviso	1

	Posta
Mestre	1 $\frac{1}{2}$
Velence	1
	<hr/>
	Posta 14 $\frac{1}{2}$

Velencétöl Bo-
lognáig.

	Posta
Mestre	1
Dolo	1 $\frac{1}{2}$
Padua	1 $\frac{1}{2}$
Monselice	1 $\frac{1}{2}$
Rovigo	1 $\frac{1}{2}$
Polesella	1
Ponte di Lagoscuro	1 $\frac{1}{2}$
Ferrara	$\frac{1}{2}$
Malalbergo	1 $\frac{1}{2}$
Capo d' Argine . .	1
Bologna	1
	<hr/>
	Posta 13 $\frac{1}{2}$

Bolognától Flo-
rencig.

	Posta
Pianoro . . .	1 $\frac{1}{2}$
Lojano . . .	1 $\frac{1}{2}$
Filligare . . .	1
Covigliano . . .	1
Monte Carelli . . .	1
Caffagiula . . .	1
Florenc . . .	1

Posta 8

Florenctől Luc-
cáig.

Laotra . . .	1
Ambroggiana . . .	1
Scala . . .	1
Castel del bosco . . .	1
Fornacette . . .	1
Lucca . . .	2

Posta 7

Luccától Livor-
noig.

	Posta
Montramite . . .	2
Pietra Santa . . .	1
Massa . . .	1
Carrara . . .	1
Lavenza . . .	1
Sarzana . . .	1
Spezia . . .	2 $\frac{1}{4}$
Borghetta . . .	3
Matterana . . .	1 $\frac{1}{2}$
Bracco . . .	1 $\frac{1}{2}$
Chiavari . . .	2 $\frac{3}{4}$
Rapallo . . .	1 $\frac{3}{4}$
Recco . . .	1 $\frac{1}{2}$
Genua . . .	3

Posta 24 $\frac{1}{4}$

Genuától Mila-
noig.

Ponte decimo . . .	2 $\frac{1}{2}$
Ronco . . .	2 $\frac{1}{4}$

	posta		Posta
Arquato	2	Varenna	1 $\frac{1}{2}$
Novi	1 $\frac{1}{2}$	Bellagio	
Tortona	3 $\frac{1}{2}$	Villa Serbelloni .	
Voghera	2 $\frac{1}{4}$	Villa Sommariva .	
Pavia	1 $\frac{1}{4}$	Villa Melzi	
Milano	1 $\frac{1}{2}$	Colico	1 $\frac{1}{2}$
	<hr/>	Morbegno	1
	Posta 16 $\frac{3}{4}$	Sondrio	1 $\frac{3}{4}$
Milanotul a Bor-		Tirano	1 $\frac{3}{4}$
romei szigetekig.		Belladore	1 $\frac{1}{4}$
Rho	1	Bormio	1 $\frac{1}{2}$
Legnanetto . . .	1		<hr/>
Gallanate	1		Posta 14 $\frac{3}{4}$
Sesto Calende . .	1	Bormiotul a Stel-	
	<hr/>	vion keresztül	
	Posta 4	Innsbruckig.	
Milanotul Bor-		Sz. Maria	1 $\frac{1}{2}$
mioig.		Franzenshöhe . .	1
Monza	2	Drofui	$\frac{3}{4}$
Lecco	1 $\frac{1}{2}$	Prad	1 $\frac{1}{2}$
		Eyers	1 $\frac{1}{2}$

	Posta
Latsch	$1\frac{1}{8}$
Meran	2
Botzen	2
Deutschen . . .	1
Collmann . . .	1
Clausen	$1\frac{1}{2}$
Brixen	1
Mitterwald . .	1
Sterzingen . .	1
Brennen	1
Steinach	1
Schönberg . . .	1
Innsbruck . . .	1

 Posta 21

 Innsbrucktoll
 Salzburgig

Walders	1
Schwatz	1
Rattenberg . . .	$1\frac{1}{4}$
Vörgl	1

	Posta
Söll	1
Elmau	1
Sz. János	1
Weidring	1
Unken	$1\frac{1}{4}$
Reichenhall . .	$1\frac{1}{4}$
Salzburg	1

 Posta $11\frac{3}{4}$

 Salzburgtoll Lin-
 zig.

Neumarkt	$1\frac{1}{2}$
Frankenmarkt . .	$1\frac{1}{2}$
Vöcklabruck . . .	$1\frac{1}{2}$
Lambach	1
Wels	1
Neubau	1
Linz	1

 Posta $8\frac{1}{2}$

Linztól Bécsig.

	Posta
Enns	$1\frac{1}{2}$
Strengberg	$1\frac{1}{2}$
Amstetten	$1\frac{1}{2}$
Kemmelbach	$1\frac{1}{4}$
Melk	$1\frac{1}{2}$
Sz. Pölten	$1\frac{5}{8}$

	Posta
Perschling	1
Sieghartskirchen	$1\frac{1}{4}$
Burkersdorf	1
Bécs	1

 Posta $14\frac{1}{8}$

 Öszvesen $192\frac{1}{2}$ Posta.

A költség körülbelül ennyi:

Három szoba-, s egy salonért naponként	8—10 ft. e. p.
Reggeli, s déjeuner à la fourchette (villás reg- geli) 6 személyre.	4 ft. 20 kr. e. p.
Két inas ebédje s vacso- rája	2 „ 40 „ „
Bérinas	2 „ — „ „
Páholy	8 „ — „ „
Kocsi	6 „ — „ „

Öszvesen 33 ft. e. p.

A borraivalót elinduláskor ide nem számítva.

Áll ezen ár:

Velencére, Bolognára s Florencre nézve.
Genuában s Milanoban minden olcsóbb.
